

Evaluatie Green Deals Zwerfafval in zee

Eindrapport

In opdracht van Rijkswaterstaat

16 december 2019

Project
Opdrachtgever

Evaluatie Green Deals Zwerfafval in zee
In opdracht van Rijkswaterstaat

Document
Status
Datum
Referentie

Eindrapport
Definitief
16 december 2019
115490/19-020.448

Projectcode
Projectleider
Projectdirecteur

115490
drs. M. Wienhoven
ing. M.T. Marshall MTech

Auteur(s)
Gecontroleerd door
Goedgekeurd door

drs. M. Wienhoven, mw. C. Nijmeijer MSc
drs. M. Wienhoven
ing. M.T. Marshall MTech

Paraaf

Adres

Witteveen+Bos Raadgevende ingenieurs B.V. | Deventer
Catharijnesingel 33
Postbus 24087
3502 MB Utrecht
+31 (0)30 765 19 00
www.witteveenbos.com
KvK 38020751

Het kwaliteitsmanagementsysteem van Witteveen+Bos is gecertificeerd op basis van ISO 9001.

© Witteveen+Bos

Niets uit dit document mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt in enige vorm zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Witteveen+Bos noch mag het zonder dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Witteveen+Bos aanvaardt geen aansprakelijkheid voor enigerlei schade die voortvloeit uit of verband houdt met het wijzigen van de inhoud van het door Witteveen+Bos geleverde document.

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING	5
1.1	Achtergrond	5
1.2	Onderzoekvragen en -aanpak	5
1.3	Leeswijzer	7
2	GREEN DEALS ZWERFAFVAL IN ZEE	8
2.1	Green Deals Zwerfafval	8
2.2	Kenmerken Green Deals zwerfafval op zee	8
2.3	Trends (zwerf)afval in zee	10
3	DOELBEREIK	16
3.1	Doelstellingen Green Deals	16
3.1.1	Green Deal Visserij voor een Schone Zee	16
3.1.2	Green Deal Scheepsafvalketen	19
3.1.3	Green Deal Schone Stranden	20
3.2	Effectiviteit van maatregelen en activiteiten	22
3.2.1	Green Deal Visserij voor een Schone Zee	22
3.2.2	Green Deal Scheepsafvalketen	25
3.2.3	Green Deal Schone Stranden	27
4	ERVARINGEN MET DE GREEN DEALS	30
4.1	Toegevoegde waarde	30
4.2	Organisatie en uitvoering	33
4.3	Toekomstperspectief	35
5	CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN	39
5.1	Conclusies	39
5.1	Aanbevelingen	41
6	REFERENTIES	43

Laatste pagina

43

Bijlage(n)

Aantal pagina's

INLEIDING

1.1 Achtergrond

Een kleine zoekactie op internet naar de gevolgen van plastic afval in zee levert alleen al over de afgelopen maanden een lange lijst aan persberichten, artikelen en onderzoeken op. En met een reden. Plastics en ander zwerfafval zetten het leven in en rondom de zee onder druk. Plastic verteert niet langs de biologische weg en is daarmee een groot potentieel gevaar voor mariene diersoorten en leefgemeenschappen. Zeevogels, vissen en andere zoogdieren kunnen verhongeren als zij kunststofafval inslikken. Ook kunnen dieren verstrikt raken in grote stukken afval, zoals bijvoorbeeld netten, en stikken. Naast risico's voor de natuur brengt de aanwezigheid van zwerfafval in het milieu voor de mens negatieve sociale-, veiligheids-, economische- en gezondheidsaspecten met zich mee. Veel van het zwerfafval komt in de zee terecht via zeevaart, visserij, strandrecreatie en vuil dat via rivieren in zee terecht komt.

Dat daardoor Europees en in Nederland het bestrijden van zwerfafval in zee een vast en belangrijk onderwerp is in het waterbeheer is goed verklaarbaar. De Kaderrichtlijn Mariene Strategie (KRM) vormt het belangrijkste beleidskader voor het terugdringen van (plastic) zwerfafval in zee. Deze geeft milieudoelen voor de mariene wateren van Europa, waaronder ook het Nederlandse deel van de Noordzee. Een van de doelen daarbij is een afname van het zwerfafval in het mariene milieu. Mariene Strategie Deel 1: 'de eigenschappen van, en de hoeveelheden zwerfafval op zee, met inbegrip van afbraakproducten zoals plastic deeltjes en micro-plastic deeltjes, veroorzaken geen schade aan het kust- en mariene milieu'.

Green Deals afval Noordzee

Om de hoeveelheid plastic in zee en het op het strand terug te dringen zijn in 2014 met betrekking tot de Noordzee 3 Green Deals gesloten:

- 1 de Green Deal Schone Stranden;
- 2 de Green Deal Visserij voor een Schone Zee;
- 3 de Green Deal Scheepsafvalketen.

Binnen deze Green Deals werken Rijksoverheid en andere partijen met een verantwoordelijkheid of belang bij een schone kust of zee op vrijwillige basis samen aan het beperken en voorkomen dat afval en in het bijzonder plastics in het mariene milieu terecht komen. De doorlooptijd van de Green Deals is tot en met 2020. Voor alle drie de Green Deals geldt dat deze als maatregel zijn opgenomen in het maatregelenprogramma zoals verwoord in de Mariene Strategie Deel 3 (vastgesteld in december 2015).

1.2 Onderzoekvragen en -aanpak

Nu het einde van de 3 Green Deals in zicht komt, is het tijd vooruit te blikken op de manier waarop de samenwerking in de toekomst wordt vormgegeven. Daar is tevens nu een goed moment voor in de context van de actualisatie van programma van maatregelen voor de KRM in 2021 waarvoor de voorbereidingen inmiddels zijn gestart. De voorliggende evaluatie heeft tot doel een beeld te vormen over de effectiviteit van tot stand gekomen initiatieven in relatie tot het doel om zwerfafval op zee terug te dringen en de waarde die de partners toekennen aan de manier van vrijwillige samenwerking op een specifiek thema in Green Deal-verband.

Onderzoeksvragen

De evaluatie richt zich op de volgende onderdelen:

- 1 of en zo ja, de mate waarin de beoogde doelen per Green Deal zijn gerealiseerd;
- 2 of en zo ja, de mate waarin de beoogde activiteiten per Green Deal zijn uitgevoerd;
- 3 de bijdrage van de Green Deal aan het bereiken van de doelstellingen van de KRM;
- 4 de ervaringen van partners met en de samenwerking binnen de Green Deal;
- 5 het perspectief op vervolg - zo concreet mogelijke toekomstscenario's.

Ten aanzien van de scope van de evaluatie is het belangrijk op te merken dat de voornaamste aandacht uitgaat naar de wijze waarop deelnemende partijen de Green Deal-aanpak beleven en beoordelen, en tegen een toekomstige samenwerking aankijken. Hebben partijen het idee dat de ambities en doelen die vooraf werden gesteld, worden gehaald? Hoe komen nieuwe ideeën en initiatieven tot stand, waarin schuilt hierin de toegevoegde waarde van de Green Deal-aanpak en hoe verloopt de onderlinge samenwerking? Over de bijdrage van de diverse activiteiten aan het verminderen van zwerfval kunnen op basis van beschikbare gegevens in deze evaluatie uitsluitend op overkoepelend niveau enkele indicatieve conclusies worden getrokken.

Onderzoeksaanpak

De evaluatie is uitgevoerd in augustus tot en met oktober 2019. Binnen het onderzoek zijn de volgende onderzoeksmethoden ingezet:

- 1 **bureaustudie:** er is een analyse uitgevoerd op beschikbare documentatie over de Green Deals, zoals KRM-voortgangsrapportages, KIMO-jaarverslagen, vergadernotulen, monitoringdata, et cetera. Deze informatie is voor zover relevant zoveel mogelijk verwerkt;
- 2 **interviews:** we hebben in totaal circa 20 gesprekken gevoerd met betrokkenen bij de Green Deals. Daarbij is ernaar gestreefd de gesprekspartners een evenwichtige afspiegeling te laten zijn van de deelnemende partijen aan de betreffende Green Deal. Zie bijlage I voor een volledig overzicht van geïnterviewden;
- 3 **enquête:** voor de afzonderlijke Green Deals is online een enquête uitgezet onder contactpersonen voor de Green Deal uit de brede groep van deelnemende organisaties. De onderstaande tabel geeft de respons per Green Deal. De respons voor de 3 Deals ligt rond de 50 % of hoger hetgeen best hoog is voor deze vorm van bevraging. Niet alle vragenlijsten zijn volledig ingevuld, zodat de respons per vraag varieert. In bijlage II is een overzicht opgenomen van de spreiding van de respons naar de achtergrond van de respondenten.

Tabel 1.1 Enquête

Green Deal	Aantal partijen benaderd	Aantal partijen dat heeft gereageerd	Respons (%)
Visserij voor een Schone Zee	30	17	57 %
Scheepsafvalketen	13	8	62 %
Schone Stranden	40	18	45 %

Begeleidingscommissie

Voor de begeleiding van de evaluatie is een begeleidingscommissie samengesteld, bestaande uit de Rijkscoördinatoren voor de 3 Green Deals en aanvullende vertegenwoordigers vanuit het ministerie van IenW en KIMO. De begeleidingscommissie is op 2 momenten geraadpleegd: bij het opstellen van de lijst met geïnterviewden en enquêtevragen en bij het toetsen van de conceptbevindingen in het conceptrapport. In het overzicht van geraadpleegden in bijlage I zijn de leden uit de begeleidingscommissie te herkennen door de toevoeging (bcie).

1.3 Leeswijzer

Onze bevindingen zijn gebaseerd op openbare documenten en vergaderverslagen, op via de enquête verkregen informatie en interviews die zijn gehouden met leden van de regiegroep, deelnemers en stakeholders van de verschillende Green Deals. Daarbij is de kans onmiskenbaar dat bij de verwerking van het onderzoeksmateriaal subjectieve elementen zijn ingeslopen. Waar wij de bevindingen en ervaringen presenteren doen wij dat uiteraard zo waarheidsgetrouw als mogelijk.

Naar geënquêteerden en geïnterviewden wordt in deze rapportage gerefereerd als 'geraadpleegden'. Waar dat voor een goed begrip van de uitkomsten nodig is, wordt bij de beantwoording van de onderzoeksvragen een indeling van de geraadpleegden in categorieën aangehouden (bijvoorbeeld naar mate van betrokkenheid bij of aard van de betreffende persoon of organisatie).

De rapportage is opgezet langs de eerder genoemde onderzoeksvragen, waarbij in de beantwoording telkens apart aandacht wordt besteed aan de verschillende Green Deals.

In **hoofdstuk 2** wordt kort ingegaan op de aanleiding voor de samenwerking binnen de Green Deals, de beoogde doelstellingen en de inzet en acties van de deelnemende partijen daarbij. Het hoofdstuk sluit af met een beeld van ontwikkeling in de omvang en samenstelling van zwerfafval op het strand op basis van actuele monitoringdata. In **hoofdstuk 3** staat de vraag of de doelen die worden beoogde met de Green Deals worden bereikt en de mate waarin de uitgevoerde activiteiten hier effectief aan bijdragen. Het daarop volgende **hoofdstuk 4** richt zich vooral op de ervaringen van partijen met deze vorm van samenwerking en hun beeld bij de samenwerking na het aflopen van de Green Deals-periode in 2020. Samenvattende conclusies en aanbevelingen zijn opgenomen in **hoofdstuk 5**.

GREEN DEALS ZWERFAFVAL IN ZEE

2.1 Green Deals Zwerfafval

(Plastic) zwerfval in zee is een groot probleem vanwege de negatieve gevolgen voor het mariene ecosysteem. Doordat het probleem niet gebonden is aan landgrenzen, werkt Nederland actief samen met andere landen grenzend aan de Noord-Oost Atlantische oceaan (in OSPAR verband). Ook in andere internationale gremia zoals de International Maritime Organisation (IMO) en het UNEP Global Partnership on Marine Litter (GPML) wordt aan dit probleem gewerkt. Verder staat het onderwerp op de agenda's van de internationale rivierencommissies zoals Internationale Maascommissie (IMC) en Internationale Rijncommissie (IRC).

De Kaderrichtlijn Marine Strategie (KRM) is het belangrijkste kader voor de Nederlandse inzet voor het aanpakken van het mariene zwerfafval. In de aanloop naar het concretiseren van deze inzet in het KRM Programma van Maatregelen dat eind 2015 door het kabinet is vastgesteld als onderdeel van het tweede Nationaal Waterplan, is een analyse uitgevoerd naar de aard en omvang van het probleem. De hieruit als belangrijkste bronnen van zwerfval in zee gebleken zijn scheepvaart, visserij, strandrecreatie en de aanvoer via rivieren vanuit bronnen op het land.¹ Mondiaal gezien wordt ervan uitgegaan dat 80 % van het afval in zee vanaf het land komt. Voor de Noordzee lijkt dit percentage lager te liggen. Op basis van monitoring van strandafval op de Nederlandse stranden is (in 2015) circa 44 % afkomstig van bronnen op zee (scheepvaart/visserij), 30 % van land (vooral strandtoerisme) en 26 % is onbekend.

Tegen bovenstaande achtergrond besteedt het KRM Programma van Maatregelen ruim aandacht aan maatregelen gericht op het beperken en voorkomen van afval afkomstig van de sectoren visserij, scheepvaart en stranden. Hierbij is ervoor gekozen afspraken over de uitvoering van deze maatregelen te borgen in Green Deals, een specifieke vorm van convenant waarvan het Rijk sinds 2011 gebruik maakt om groene en duurzame initiatieven vanuit de samenleving te stimuleren. Het Rijk kijkt daarbij waar hulp mogelijk is bij het wegnemen van knelpunten op het gebied van wet- en regelgeving, het ontstaan van samenwerkingen en het vermarkten van innovatie. Het idee van de Green Deal is om 'bottom-up' door middel van sterke netwerken en samenwerkingsverbanden met bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties groene doelen te bereiken. Het instrument leent zich bij uitstek goed voor de aanpak van zwerfafval vanwege het gedeelde belang van een schone zee, de hardnekkigheid van problematiek en de noodzaak hierdoor voor nieuwe aanpakken.

2.2 Kenmerken Green Deals zwerfafval op zee

Green Deal Visserij voor een Schone Zee

De Green Deal Visserij voor een Schone Zee is in eerste instantie ondertekend door 18 partijen:

- ministerie van Economische Zaken;	- de Zeehaven IJmuiden;
- ministerie van Infrastructuur en Milieu;	- de haven Lauwersoog;
- VisNed;	- Groningen Seaports;
- Port of Den Helder;	- haven Den Oever;

¹ RWS (2013), Monitoring van zwerfval op de Nederlandse stranden 2005-2010.

- haven Scheveningen;
- gemeente Harlingen;
- gemeente Urk;
- gemeente Den Haag;
- gemeente Hollands Kroon;
- KIMO Nederland en België;
- Bek & Verburg B.V.

De doelstellingen voor de Green Deal zijn opgenomen in het kader hieronder. Voor het behalen van deze doelstellingen wordt ingezet op een breed pallet aan acties. Deze acties zijn onderverdeeld in 6 categorieën: Fishing for Litter, afvalbeheer in visserijhavens, educatie, monitoring en onderzoek, afvalbeheer aan boord, afvalverwerking en pluis.

Afbeelding 2.1 Doelstellingen

Doelstellingen Green Deal Visserij voor een Schone Zee

- 'De vissersschepen houden al het huishoudelijk afval (1), al het 'Fishing for litter' afval (2) en al het afval uit de bedrijfsvoering en vistuig (3) apart aan boord en geven deze drie afvalstromen in de Nederlandse visserijhavens zoveel mogelijk apart af.'
- 'In 2016 faciliteren vijf visserijhavens de aangeboden afvalstromen uit de visserij op toereikende wijze en zonder oponthoud voor de vissers. De drie afvalstromen worden apart ingezameld. In 2020 is dit uitgebreid naar alle Nederlandse visserijhavens.'
- 'Het huidige 'Fishing for litter' programma wordt gecontinueerd en de omvang wordt zo mogelijk uitgebreid.'
- 'In 2020 wordt 95% van het afval uit de bedrijfsvoering en vistuig en 'Fishing for litter' afval, dat door vissersschepen in Nederland aan wal wordt gebracht, gerecycled of nuttig toegepast.'

Green Deal Scheepsafvalketen

De Green Deal Scheepsafvalketen is ondertekend door 16 partijen:

- ministerie van Economische Zaken;
- ministerie van Infrastructuur en Milieu;
- ILT;
- het Havenbedrijf Rotterdam;
- de Havenmeester van Rotterdam;
- het Havenbedrijf Amsterdam;
- de Havenmeester van Amsterdam;
- Groningen Seaports;
- Port of Den Helder;
- Zeeland Seaports;
- VOMS;
- Bek & Verburg B.V.;
- Martens Havenontvangstinstallaties B.V.;
- KVNR;
- NVVS;
- Stichting De Noordzee.

In onderstaand kader zijn de doelstellingen voor de Green Deal opgenomen. De focusgebieden voor deze Green Deal zijn plastic afvalscheiding, (internationale) harmonisatie, preventie en handhaving.

Afbeelding 2.2 Doelstellingen

Doelstellingen Green Deal Scheepsafvalketen

1. 'In 2017 levert 50% van de afgevendende schepen plastic gescheiden aan in de Nederlandse havens waar gescheiden inzameling en verwerking mogelijk is.'
2. 'In 2017 levert 75% van de afgevendende schepen van KVNR-leden plastic gescheiden aan in de Nederlandse havens waar gescheiden inzameling en verwerking mogelijk is.'
3. 'In 2017 wordt gescheiden aangeleverd plastic ook gescheiden ingezameld door de VOMS-leden, wordt 100% van het door de VOMS-leden ingezamelde schone plastic afval gerecycled of tot brandstof verwerkt en wordt zoveel mogelijk het gemengd aangeleverd afval nagesorteerd en gerecycled.'

Green Deal Schone Stranden

De Green Deal Schone Stranden is in eerste instantie ondertekend door 35 partijen:

- ministerie van Economische Zaken;
- ministerie van Infrastructuur en Milieu;
- gemeente Ameland;
- gemeente Beverwijk;
- gemeente Bloemendaal;
- gemeente Castricum;
- gemeente Goeree-Overflakkee;
- gemeente Den Haag;
- gemeente Harlingen;
- gemeente Heemskerk;
- gemeente Den Helder;
- gemeente Katwijk;
- gemeente Noord-Beveland;
- gemeente Schouwen-Duiveland;
- gemeente Veere;
- gemeente Velsen;
- gemeente Vlissingen;
- gemeente Westland;
- gemeente Westvoorne;
- gemeente Zandvoort;
- Strand Nederland;
- Stichting Nederland Schoon;
- Stichting Keurmerk Milieu, Veiligheid en Kwaliteit;
- Stichting De Noordzee;
- KIMO Nederland en België;
- Stichting Strandexploitatie Noordkop;
- Strandexploitatie Banjaardstrand;
- Stichting Strandexploitatie Veere;
- Vereniging van strandexploitanten Wijk aan Zee;
- Simone Bontenbal;
- Stichting SFE Chapter Holland;
- JT International Company BV;
- Hengelsportfederatie MidWest Nederland;
- Sea First Foundation;
- NFN Belangenorganisatie voor naaktrecreanten.

De acties die partijen overeen zijn gekomen, zijn onderverdeeld in 6 categorieën: gedragsbeïnvloeding strandbezoekers, vrijwilligers faciliteren, beheer en kennisdeling, monitoring, aanpak van sigarettenpeuken en Green Key certificering stimuleren. De acties leveren een bijdrage aan de in onderstaand kader opgenomen geformuleerde doelstellingen.

Afbeelding 2.3 Doelstellingen

Doelstellingen Green Deal Schone Stranden

1. 'Structureel schonere stranden: In 2020 wordt er minder zwerfafval gevonden op de Nederlandse Noordzeestranden.'
2. 'Goede samenwerking en afstemming tussen partijen: In 2020 zijn alle Nederlandse kustgemeenten verenigd in de Green Deal Schone Stranden. Het aantal strandexploitanten, ngo's en andere bedrijven en organisaties dat deelneemt aan deze Green Deal stijgt jaarlijks in de periode 2015-2020.'
3. 'Goed afvalgedrag van strandbezoekers: In 2020 laten strandbezoekers minder afval achter op de

2.3 Trends (zwerf)afval in zee

Voordat in de volgende hoofdstukken de voortgang en ervaringen met Green Deals worden besproken, worden in deze paragraaf de laatste inzichten over de ontwikkeling van het voorkomen van zwerfafval op zee gepresenteerd. Dit helpt om de voornamelijk kwalitatieve bevindingen over doelbereik van de Green Deals en bijdrage van de ingezette acties in het juiste perspectief te plaatsen. Het meten van zwerfafval in zee is verre van eenvoudig. Metingen die helpen het inzicht in de ontwikkeling van de hoeveelheid zwerfafval in zee te verbeteren zijn:

- 1 OSPAR-metingen op 4 niet toeristische stranden. Hier wordt gemeten welk afval over een langere periode vanuit zee op het strand komt. Op basis van de tellingen/samenstelling is dit afval deels te duiden als afkomstig van visserij, scheepvaart, buitenland, binnenland/vaste land (via rivieren, via strandrecreatie in binnenland, via strandrecreatie aan zee). Tevens is het angespoelde afval afhankelijk van stromingen. Tenslotte zijn er steeds meer vrijwilligers die ook op rustige stranden iets opruimen (bijvoorbeeld Doe Mee verlos de Zee);
- 2 waarnemingen op toeristische stranden. Vanaf 2004 zijn de beelden gemeten die zijn te vertalen naar schattingen van hoeveelheden. Sinds 2017 wordt op circa 90 toeristische stranden geteld volgens een

- van OSPAR (zie hiervoor) afgeleid protocol. Ook hier is soms onduidelijk of het toeristenafval is of dat het aangespoeld afval betreft. Tevens zijn de hoeveelheden sterk afhankelijk van het meetmoment;
- 3 zwerfafval in de maag van Noordse Stormvogels. Hierbij wordt gekeken naar de hoeveelheid plastics die aanwezig zijn (aantal eenheden en gewicht) in de magen van overleden vogels die op stranden gevonden worden.

Ondanks de beperkingen die bestaan rondom de metingen gaan we toch in op de bevindingen uit deze methoden. Daarbij opgemerkt dat door de invloed van externe ontwikkelingen (denk ook aan opruimacties op stranden) het van belang is voorzichtig te zijn bij het veronderstellen van een direct causaal (oorzakelijk) verband tussen de hierna gesignaleerde trends over de ontwikkeling van de hoeveelheid zwerfafval en de Green Deal-inzet. Echter, door de wijzigende hoeveelheden en samenstelling van het aangetroffen afval op de stranden is een verband met de Green Deals in een aantal situaties aannemelijk (plausibel).

Zwerfafval op OSPAR-stranden

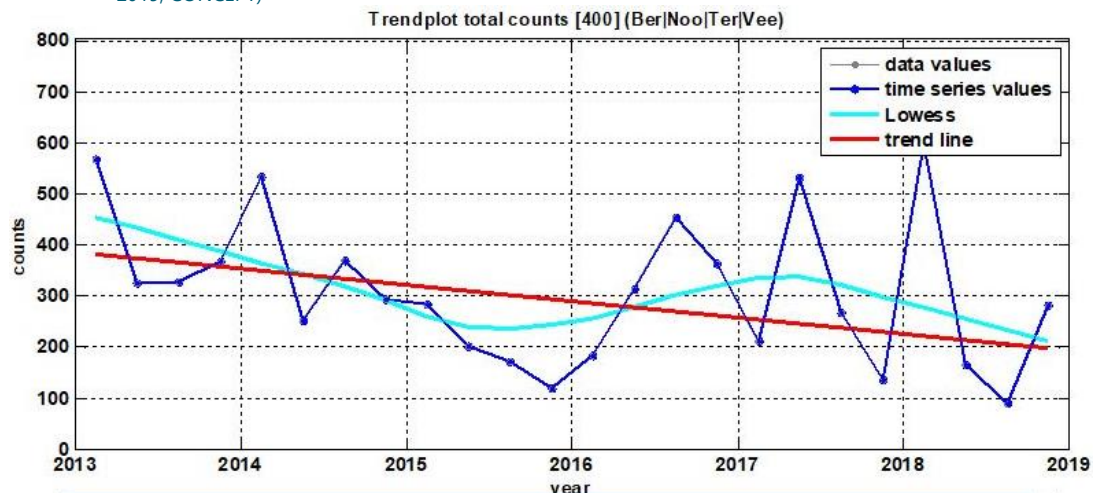
Niet-toeristische stranden dienen het hele jaar door vrij te zijn van strandpaviljoens en andere bebouwing. Stichting de Noordzee (SDN) meet in opdracht van de Rijksoverheid op 4 van deze stranden 4-maal per jaar de hoeveelheid afval volgens een vaste methodiek vastgesteld onder OSPAR. De resultaten van 2013 tot en met 2018 zijn te vinden in het jaarlijkse rapport 'OSPAR Beach Litter Monitoring in the Netherlands 2013-2018' (Boonstra & Hougee, 2019, CONCEPT).

Afbeelding 2.4 laat zien dat er een dalende trend is in de totale hoeveelheid afval die op de OSPAR-stranden wordt gevonden. Deze trend is echter niet statistisch significant (Boonstra & Hougee, 2019, CONCEPT). Dit betekent dat niet met volledige zekerheid kan worden gesteld dat gedurende de uitvoeringsperiode van de Green Deals de hoeveelheid zwerfafval minder is geworden. Het zegt niets over de effectiviteit van de inzet die is gedaan onder de Green Deals; zonder de uitvoering van de maatregelen zouden de waargenomen hoeveelheden mogelijk hoger zijn uitgevallen dan nu waargenomen. De indruk bestaat dat door de uitvoering van de maatregelen wel degelijk minder afval in zee terecht is gekomen. Aangenomen dat de toegepaste meetmethode de ontwikkelingen consistent en betrouwbaar weergeeft, kan dit een indicatie zijn dat niet het volledige probleem oplosbaar is met de maatregelen die binnen de invloedssfeer van de Green Deals liggen (maar ook andere bronnen voor zwerfafval aanwezig zijn).

Afvalitems die het meest gevonden worden tijdens de metingen op de OSPAR-stranden zijn netten en touwen (37,6 %), gevolgd door kleine, plastic polystyreenstukjes van minder dan 50 cm (19,5 %) (Boonstra & Hougee, 2019, CONCEPT). Tabel 2.1 geeft weer welke afvalitems het meest worden gevonden op OSPAR-stranden, wat hun aandeel is in het totaal en welke trend zij over de jaren ervaren. Voor alles behalve snoepverpakkingen zien we dat het aantal gevonden items afneemt. Voor de vetgedrukte items geldt dat de dalende trend **statistisch significant** is. Dit betreft:

- netten en touwen;
- ballonnen;
- plastic zakjes;
- drinkverpakkingen;
- lint;
- voedselverpakkingen.

Afbeelding 2.4 Trendplot gevonden afvalitems op OSPAR-stranden 2013-2019, geen significante trend (Boonstra & Hougee, 2019, CONCEPT)

Tabel 2.1 Top 80 meest gevonden afvalitems (gebaseerd op Boonstra & Hougee (2019), CONCEPT)

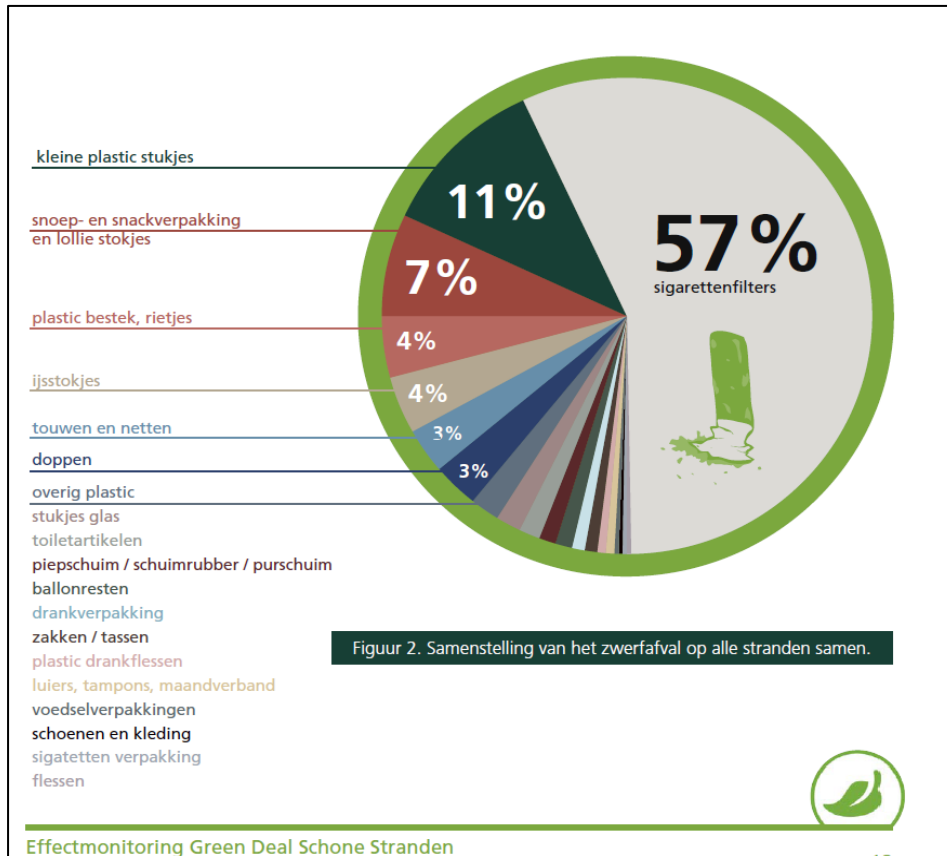
Type afval	Gemiddeld aantal items per 100 m	Percentage van het totaal	Trend (items/jaar)
netten en touwen	116,0	37,6%	-15,2
plastic polystyreenstukjes <50cm	60,0	19,5%	-6,9
doppen	19,2	6,2%	-1,6
snoepverpakkingen	13,2	4,3%	0,2
spons	12,6	4,1%	-0,3
ballonnen	9,9	3,2%	-1,2
industrieel	9,1	3,0%	-0,6
verwarde netten	8,7	2,8%	-0,5
plastic zakjes	6,0	2,0%	-0,8
bestek	4,9	1,6%	-0,3
peuken	4,4	1,4%	-0,6
overig plastic	3,7	1,2%	-0,6
drinkverpakkingen	3,5	1,1%	-0,8
lint	2,4	0,8%	-0,3
voedselverpakkingen	2,3	0,7%	-0,4

Afvaltellingen zwerfafval op toeristische stranden

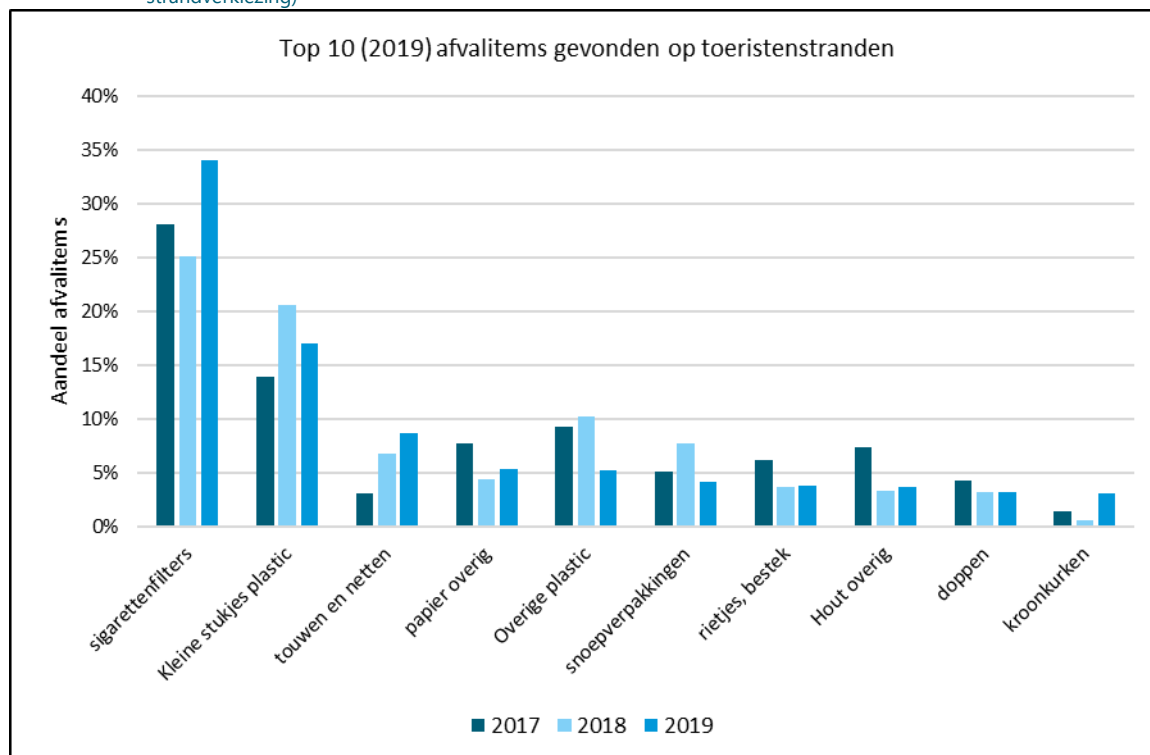
De toeristische stranden zijn in tegenstelling tot de OSPAR-stranden drukbezochte toeristische stranden waar wel voorzieningen zoals strandpaviljoens aanwezig zijn. In 2016 is een begin gemaakt met tellingen op het strand volgens een verkort OSPAR-Protocol. Meting van de hoeveelheid afval vindt plaats op zomerse dagen vóórdat de gemeente de stranden schoonmaakt (Hougee, 2016). In 2016 voerde Stichting de Noordzee deze monitoring voor het eerst uit. In 2017 is deze methodiek grootschalig opgenomen in de strandinspecties en ligt de uitvoering bij de ANWB samen met onder andere Strand Nederland.

Zwerfafval op de toeristische stranden wordt gemeten met behulp van de verkorte OSPAR-metingen. Afbeelding 2.5 laat zien welke afvalitems er in 2016 op toeristenstranden zijn gevonden. Afbeelding 2.6 laat dit zien voor 2017, 2018 en 2019. Op toeristenstranden worden sigarettenfilters nog altijd verreweg het meest gevonden.

Afbeelding 2.5 Aandeel afvalitems gevonden op toeristenstranden 2016 (gebaseerd op Boonstra, 2019)

Afbeelding 2.6 Aandeel afvalitems gevonden op toeristenstranden 2017, 2018 en 2019 (strandinspecties in kader van Schoonste strandverkiezing)¹

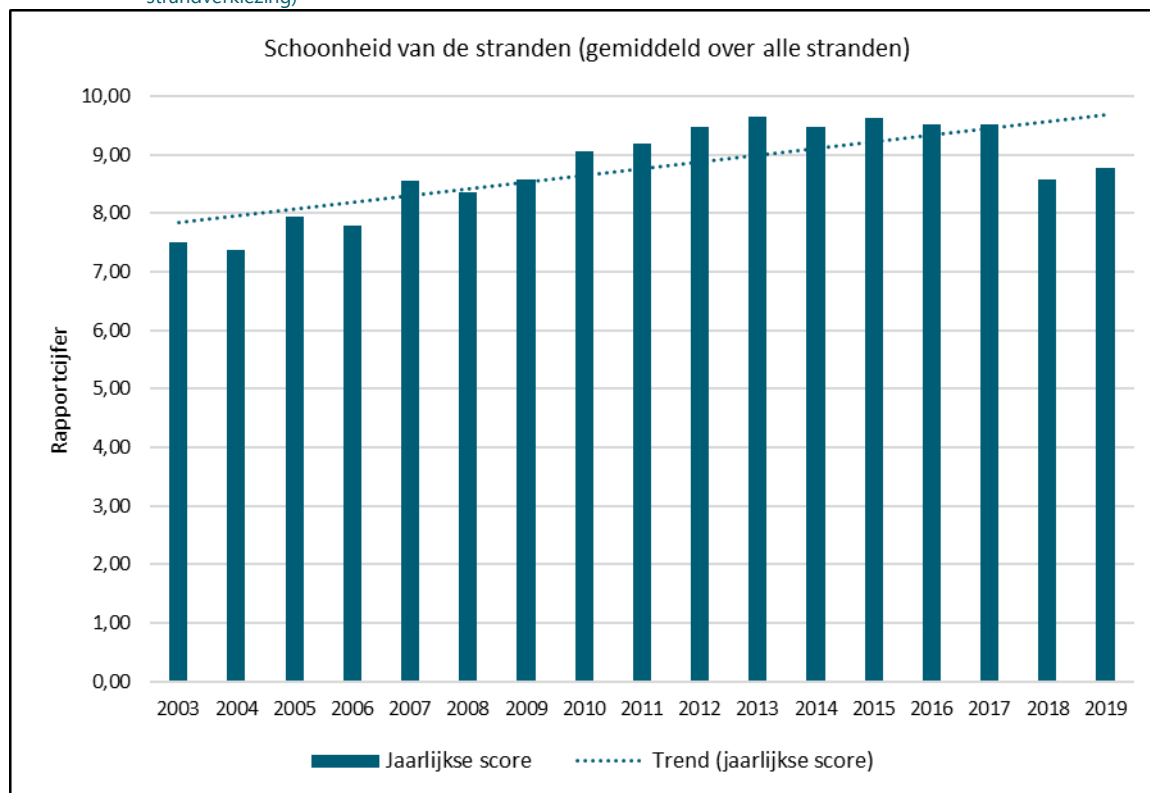
Beeldmetingen op toeristische stranden

Sinds 2003 hebben ANWB-inspecteurs de schoonheid van de toeristische stranden gemeten in het kader van de Schoonste Strandverkiezingen. Aan de hand van een (landelijk ontwikkelde) beeldmethode bepaalt de ANWB-inspectie de schoonheidsgraad van het strand en de opgangen. Ook maakt men foto's om de scores te kunnen toetsen. De resultaten worden aan het einde van het seizoen beoordeeld door een deskundige jury. Doordat de inspecties onaangekondigd plaatsvinden, er wordt gemeten op mooie dagen en aan het einde van de dag, levert dit een relatief betrouwbaar beeld op van de ontwikkeling van de zwerfafvalsituatie door de jaren heen.

Afbeelding 2.7 toont de gemiddelde resultaten van verkiezingen van de afgelopen jaren, inclusief de gemiddelde score over 17 jaar en de stijgende trend in 'schoonheid van stranden' die de resultaten laten zien. Het beeld hieruit is dat de toeristische stranden fors schoner zijn geworden (in termen van het gemiddeld aantal zichtbare items, 2 x zo schoon) gelet op de duidelijke daling in het aantal zichtbare stukken grof zwerfafval per 100 m². Een verklaring voor de lagere scores in 2018 en in 2019 is dat anders dan voorheen ook de (doorgaans iets minder scorende) parkeerplaatsen en vandaar de opgang naar het strand is meegenomen in de scores.

¹ De tellingen zijn uitgevoerd door de ANWB-inspecteurs in samenwerking met Strand Nederland en met ondersteuning van Nederland Schoon en Stichting de Noordzee.

Afbeelding 2.7 Meerjarenoverzicht resultaten Schoonste Strand verkiezingen 2019 (strandinspecties in kader van Schoonste strandverkiezing)

Legenda:

- 10: is maximaal schoon, geen afval,
- 8 is 3 stukjes grover zwerfafval op 100m²
- 6: 10 stukjes zwerfafval op 100m²

Plastic in magen van Noordse Stormvogels¹

De hoeveelheid plastic in de maag van Noordse Stormvogels wordt als maat gebruikt voor drijvend afval. De KRM-doelstelling is dat het aantal Noordse Stormvogels met meer dan 0,1 gr plastic deeltjes in de maag gedurende de afgelopen 10 jaar significant daalt. De trend over 2002-2018 laat inderdaad een (statistisch) significante afname zien. Het percentage vogels met meer dan 0,1 gram plastics in de maag daalt de laatste jaren van circa 55 % tot onder de 50 %. In combinatie met de gelijktijdige significante afnames van bepaalde strandafvalitems op de KRM-monitoring stranden laat zien dat er wel minder afval in de Noordzee en op de stranden terecht lijkt te komen, al zijn de hoeveelheden nog steeds te groot.

Afbeelding 2.8 Noordse Stormvogel

¹ Gebaseerd op: Van Franeker, J.A. & Kühn, S. (2019), Fulmar Litter EcoQO monitoring in the Netherlands - Update 2018. Wageningen Marine Research Report C077/19 & RWS Centrale Informatievoorziening BM 19.16.

3

DOELBEREIK

Een belangrijke vraag in het kader van doelbereik is in hoeverre de uitvoering van de Green Deals de hoeveelheid afval in de Noordzee en op de Nederlandse stranden heeft verminderd. Voor elke Green Deal zijn specifieke doelstellingen geformuleerd en activiteiten benoemd. Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de mate waarin de doelen per Green Deal worden bereikt. Daarnaast geeft dit hoofdstuk een overzicht van de status van de activiteiten, de verwachting over de bijdrage die deze activiteiten leveren aan de behalen van de doelen van de Green Deal en het belang van de samenwerking binnen de Green Deal voor de uitvoering van de activiteiten.

3.1 Doelstellingen Green Deals

Voor elk van de Green Deals is een aantal doelen opgesteld (zie hoofdstuk 2). Hieronder wordt de voortgang op deze doelen besproken. De basis hiervoor zijn de door de opdrachtgever beschikbaar gestelde en openbare documenten, aangevuld met informatie uit de interviews en enquête onder deelnemende partijen. Doordat de monitoringdata op het niveau van de doelstellingen onvolledig is, wordt de vraag over doelbereik in belangrijke mate kwalitatief beantwoord op basis van de impressies van deelnemende partijen.

3.1.1 Green Deal Visserij voor een Schone Zee

Algemene indruk succes Green Deal Visserij

In de Green Deal Visserij is opgenomen dat partijen de ambitie hebben om de hele visserijketen te betrekken om de maritieme afvalkringloop te sluiten door afvalpreventie, afvalmanagement in havens en aan boord en afgiftemaximalisatie van verschillende afvalstromen vanuit de visserij. Daarnaast willen partijen de kringloop aan land verder sluiten door het ingezamelde scheepsafval zoveel mogelijk te recyclen. Het resultaat hiervan moet zijn dat in 2020 de hoeveelheid afval in zee vanuit de Nederlandse visserijsector significant is afgenomen.

Toelichting box-plot

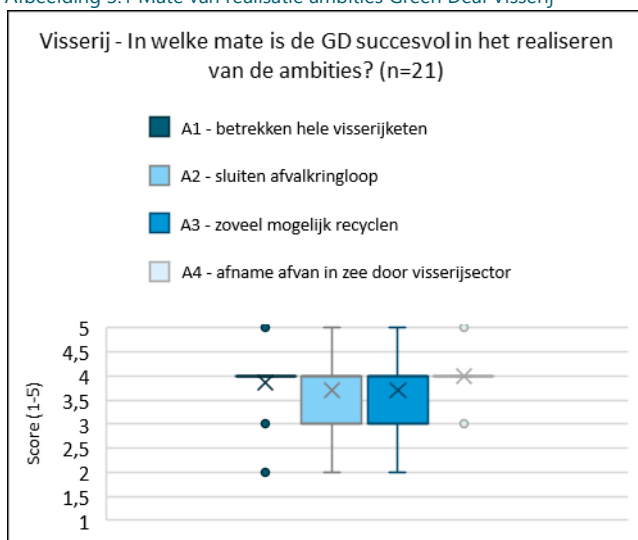
De box-plot geeft een beeld van de spreiding van de gegeven antwoorden in de enquête. Hieronder volgt een uitleg van de onderdelen van de grafiek:

- punten: uitschieters in de data;
 - bovenste korte horizontale lijn: het hoogste gegeven antwoord;
 - box: 25 % van de gegeven antwoorden boven en 25 % van de gegeven antwoorden onder de mediaan;
 - lijn in de box: mediaan. Dit is het middelste antwoord van alle gegeven antwoorden;
 - kruis: het gemiddelde van de gegeven antwoorden;
 - onderste korte horizontale lijn: het laagste gegeven antwoord.
-

In de enquête is gevraagd om op deze ambitie te reflecteren. Hieruit blijkt dat partijen verschillende ideeën hebben over het al dan niet realiseren van de ambities (zie afbeelding 3.1). Gemiddeld geven respondenten een cijfer rond de 3,7 (uit 5), met grote uitschieters naar beneden en naar boven (respectievelijk 2 en 5).

Het overheersende beeld uit de interviews en enquête is dat er progressie is geboekt, maar dat er nog veel te doen is. Wat als lastig wordt ervaren is dat er geen monitoringsprogramma is waaruit kan worden afgeleid of de hoeveelheid afval die vanuit de visserijsector in zee komt afneemt. Daarmee is het lastig te bepalen of de ambities gerealiseerd zijn. Daarnaast geeft een aantal partijen aan dat Green Deal niet erg ambitieus was: een deel was zelfs al wettelijk verplicht.

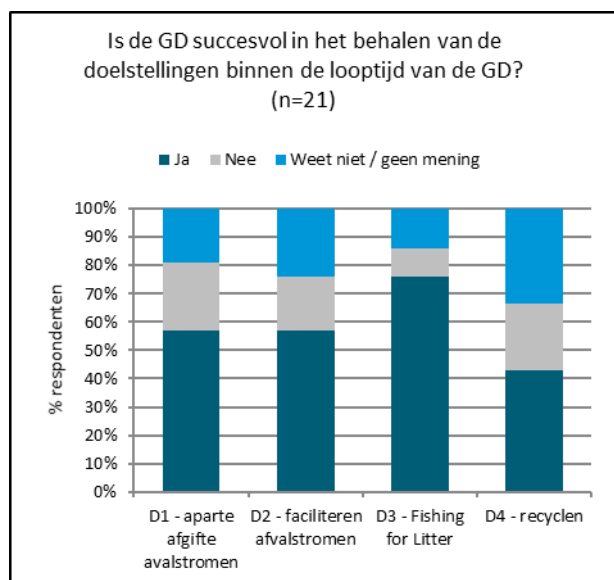
Afbeelding 3.1 Mate van realisatie ambities Green Deal Visserij

Doelen

Voor de Green Deal Visserij zijn 4 doelstellingen opgesteld (zie ook paragraaf 2.2.2). Uit de enquête blijkt dat niet iedereen overtuigd is van het succes van de Green Deal (zie afbeelding 3.2). Respondenten twijfelen met name over het halen van doelstelling 4 (recyclen van afval). Over het halen van doelstelling 3 (continueren Fishing for Litter) is men het meest positief.

Afbeelding 3.2 Mate van doelbereik Green Deal Visserij

Doelstelling 1: aparte afgifte afvalstromen

57 % van de respondenten geeft aan te verwachten dat deze doelstelling binnen de looptijd van de Green Deal wordt gehaald. Een aandachtspunt hierbij is dat bewustzijn omtrent afval onder schippers snel kan afnemen. Ook heerst er onder vissers nog onduidelijkheid over afvoering en verrekening van verschillende afvalstromen. Continue aandacht voor dit onderwerp is en blijft nodig. Tijdens opleidingen wordt al meer aandacht besteed aan afvalmanagement en zijn toekomstige vissers enthousiast en gemotiveerd om hiermee aan de slag te gaan, maar op de schepen verdwijnt deze motivatie, onder andere door ontbrekende belangstelling bij oudere schippers en de hiërarchie aan boord. Hier ligt een ambassadeursrol voor invloedrijke oudere schippers. Daarnaast geven vissers aan minder gemotiveerd te zijn om hun afval netjes op te slaan en te scheiden wanneer het afvalmanagement in de haven niet voldoende op orde is. Wel spreken vissers een haven nu eerder aan wanneer het een rommeltje op de kade is. Kwantitatieve data betreffende de voortgang op dit doel is niet beschikbaar.

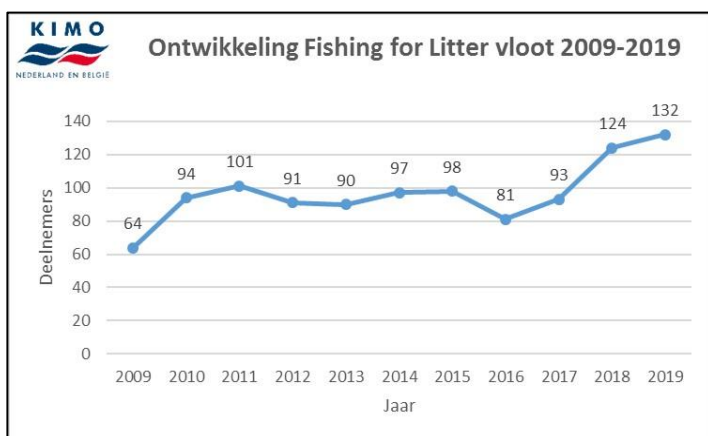
Doelstelling 2: faciliteren afvalstromen binnen de havens

1. 57 % van de respondenten geeft aan dat zij verwachten dat deze doelstelling binnen de looptijd van de Green Deal wordt gehaald. Integrale afvalinzameling heeft hieraan bijgedragen, maar niet alle havens hebben hun afvalmanagement even goed geregeld. In 2018 faciliteerden 5 van de 12 havens het apart afgeven van pluis. In 8 havens werd end-of-life vistuig apart ingezameld om het zoveel mogelijk te recycleren. Daarnaast is er een app ontwikkeld waarin vissers problemen met afgifte van afval of onjuist geplaatst afval in havens kunnen melden. Ten slotte gebruikten 8 van de 12 visserijhavens in 2018 een afvalspoorboekje, waaruit de visser vooraf kan opmaken welke afvalfaciliteiten aanwezig zijn.

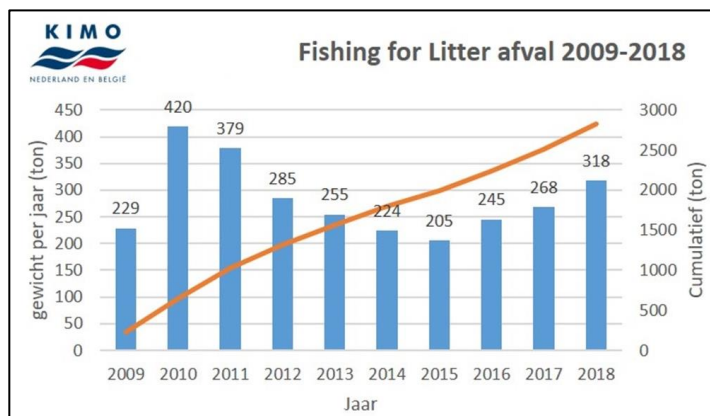
Doelstelling 3: Fishing for Litter

Het aantal schepen dat meedoet met Fishing for Litter is toegenomen van 75 in 2014 naar 124 in 2018 (zie afbeelding 3.3). In 2018 hebben de schepen 318 ton afval opgevisst (zie afbeelding 3.4). Visserij schepen kunnen het Fishing for Litter afval in alle Nederlandse visserijhavens gratis inleveren. Tot op heden is Fishing for Litter dus succesvol gecontinueerd en zelfs uitgebreid, wat ook blijkt uit de antwoorden van de respondenten; 76 % geeft aan te verwachten dat de Green Deal deze doelstelling gaat halen. Daar waar onzekerheid over de financiering Fishing for Litter een belangrijk twistpunt is geweest, heeft dit het halen van de doelen niet in de weg gestaan.

Afbeelding 3.3 Deelnemers Fishing for Litter

Afbeelding 3.4 Hoeveelheid Fishing for Litter afval

Doelstelling 4: recyclen

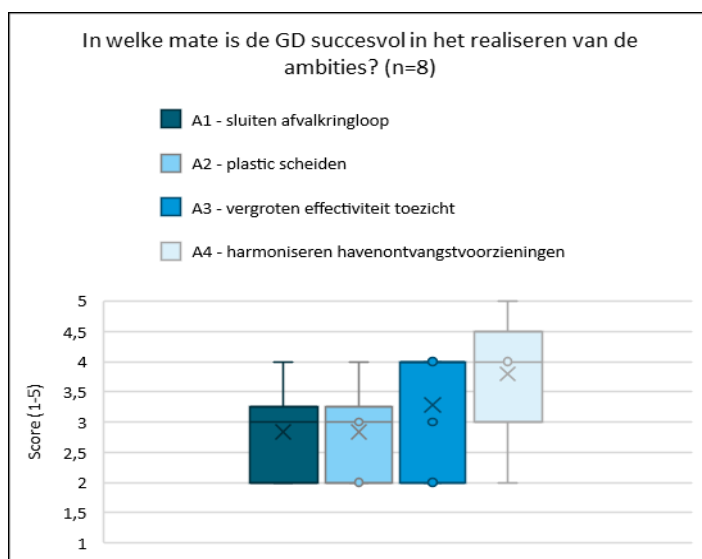
Over de recyclebaarheid van het afval is men minder positief gestemd. Slechts 43 % van de respondenten verwacht dat de doelstelling om 95 % te recyclen of nuttig toe te passen wordt gehaald. Afhankelijk van of verbranden voor energieopwekking ook als 'nuttig toepassen' kan worden gezien. Hoe dan ook lijkt het gestelde doel zeker niet onrealistisch. De geïnterviewde afvalinzamelaar recyclet op dit moment al circa 93 % van het afval dat wordt aangeland. Echter, de verwachting is dat dit percentage onder andere afvalinzamelaars lager is waardoor overall de verwachting is dat het doel niet wordt bereikt. Een van de oorzaken voor het achterblijven voor de recycle graad is dat de huidige samenstelling van vistuig recycling bemoeilijkt. Producenten van vistuig zijn op dit moment als partij afwezig in de Green Deal. Hierdoor is het lastig om potentieel kansrijke initiatieven, zoals het recyclen van vistuig tot sokken, tot wasdom te brengen.

3.1.2 Green Deal Scheepsafvalketen

Algemene indruk succes Green Deal Scheepsafvalketen

De door ondertekende partijen gezamenlijke ambitie met de Green Deal Scheepsafvalketen richt zich op het sluiten van de maritieme afvalkringloop door afvalpreventie, het stimuleren van afgifte van al het scheepsafval in de havens en het sluiten van de plastic kringloop aan land door plastic afval zoveel mogelijk gescheiden in te zamelen en zodoende geschikt te maken voor recycling.

Afbeelding 3.5 Mate van realisatie ambities Green Deal Scheepsafvalketen

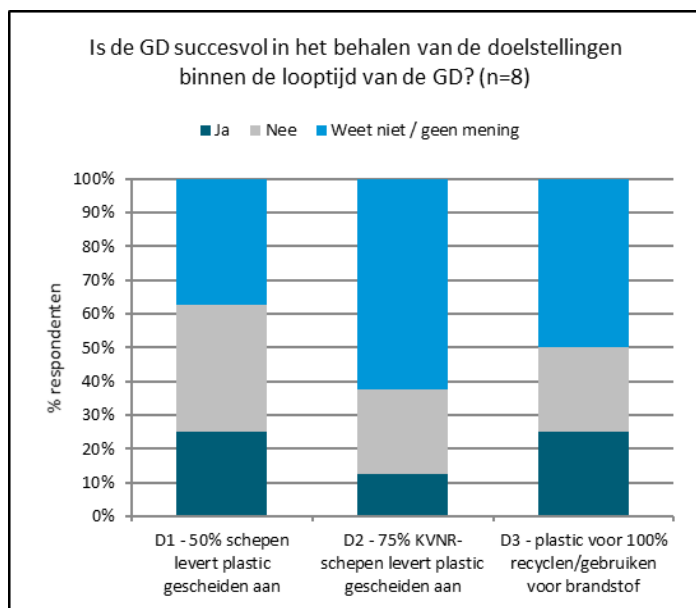

Partijen uit de Green Deal Scheepsafvalketen zijn gematigd positief over het realiseren van de ambities; gemiddeld geven respondenten een cijfer rond de 3,2 uit 5 (zie afbeelding 3.5). Respondenten zijn met name kritisch over wat op het gebied van afvalpreventie is bereikt en recyclebaarheid van plastic. De ambitie die verwoord wordt in de Green Deal is inmiddels deels ingehaald door Europese regelgeving, die stelt dat alle havens in de EU afval gescheiden moeten kunnen inzamelen.

Doelen

Voor de Green Deal Scheepsafvalketen zijn 3 doelstellingen opgesteld (zie ook paragraaf 2.2.2). Respondenten vinden het moeilijk te beoordelen of de Green Deal succesvol is in het behalen van de doelstellingen (zie afbeelding 3.6).

Afbeelding 3.6 Mate van doelbereik Green Deal Scheepsafvalketen

Doelstelling 1/2: gescheiden plastic aanleveren

Uit monitoringsdata blijkt dat in 2017 respectievelijk 74 % en 67 % van de afgevendende schepen in Rotterdam en Amsterdam plastic gescheiden aanleverden. Doordat deze havens meer dan 75 % van de totale hoeveelheid in Nederland dekken, is de verwachting dat deze doelstelling wordt gehaald. Het feit dat de enquête dit beeld niet bevestigt, doet vermoeden dat deze informatie niet bij alle deelnemers even bekend is. Specifiek over de afgiftegraad van KNVR-schepen is geen informatie.

Doelstelling 3: plastic recyclen

Voorwaarde om te kunnen recyclen is dat het plastic schoon is, wat inhoudt dat het niet is besmet met olie, chemicaliën of voedselrestanten. Uit monitoringsdata van de havens van Rotterdam en Amsterdam blijkt slechts een fractie (circa 4 à 5 %) van het gescheiden aangeleverde plastic schoon plastic te zijn. Daarmee vindt het overgrote deel van het plastic alsnog een weg naar de verbrandingsoven. Voor schoon plastic is een afzetmarkt: monitoringsdata voor Rotterdam voor 2016 en 2017 laat zien dat 100 % van het schoon aangeleverde plastic werd gerecycled.

3.1.3 Green Deal Schone Stranden

Voor de Green Deal Schone Stranden zijn vier doelstellingen opgesteld (zie ook paragraaf 2.2.2). De respondenten zijn relatief positief over het halen van deze doelstellingen (zie afbeelding 3.7). De meerderheid denkt dat de Nederlandse Noordzeestranden in 2020 structureel schoner zullen zijn hetgeen

als bovenliggende doelstelling kan worden gezien (doelstelling 2 en 3 zijn feitelijk instrumenten die kunnen worden ingezet die bijdragen aan dit doel).

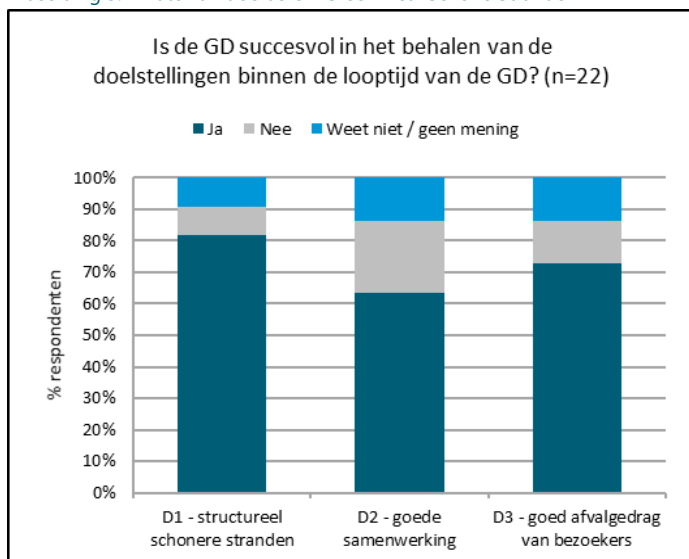
Doelstelling 1: structureel schonere stranden

De monitoringsdata die beschikbaar is (zie paragraaf 2.3) geeft goede ontwikkelingen weer, maar de data is onvoldoende om te kunnen zeggen dat de stranden structureel schoner zijn worden. De meerderheid van de respondenten is hier overigens wel van overtuigd. Daarbij doelt men vooral op de toeristische stranden, hetgeen in lijn lijkt met de resultaten van de beeldwaarnemingen. Respondenten geven aan als gevolg van de inzet van de partners en in zijn algemeenheid een groeiend maatschappijbewustzijn voor het plastic probleem een dalende trend in de hoeveelheid afval op het strand waar te nemen. Een plausibele aanname is dat vanwege de verblijftijd van plastic in het milieu en de invloed van andere bronnen dan het strandgebruik het nog wel even kan duren voordat deze trend zich doorzet op de niet-toeristische stranden. Uit de monitoringdata voor de toeristische stranden wordt overigens niet duidelijk of er minder afval op het strand wordt achtergelaten of dat er beter wordt opgeruimd. Het ontwikkelen van een monitor die voorziet in informatie over de hoeveelheid afval die jaarlijks wordt verzameld en verwerkt zou hierin kunnen voorzien.¹

Doelstelling 2: goede samenwerking

Over de samenwerking is men overwegend positief, echter in mindere mate dan over de andere doelstellingen. Opgemerkt wordt dat samenwerking tussen de betrokken partijen beperkt is en niet de hoogste prioriteit had (subdoel). Het idee achter de regiegroep was dat ieder lid daarvan zijn eigen achterban zoveel mogelijk zou betrekken en motiveren om zich aan te sluiten: KIMO de gemeenten, Strand Nederland de strandexploitanten en Stichting de Noordzee andere NGO's en vrijwilligersinitiatieven. De meeste gemeenten zijn inderdaad door KIMO aangehaakt (maar alle Nederlandse kustgemeenten is niet haalbaar), strandexploitanten via Strand Nederland, vrijwilligersinitiatieven voornamelijk via de gemeenten waar ze actief zijn. Onderwerpen die worden genoemd waarop regiepartners goed hebben samengewerkt zijn kennisdeling, organisatie Stranddagen (voor kennisuitwisseling en bevorderen van innovaties), het vernieuwen van de strandmetingen en de strandverkiezingen. Het aantal partijen dat deelneemt is zoals werd beoogd toegenomen: van 35 in 2014 naar 43 in 2018.

Afbeelding 3.7 Mate van doelbereik Green Deal Schone Stranden

¹ In Ecorys (2012) waarin is gekeken naar jaarlijkse uitgaven van gemeenten aan schoonmaakkosten van het strand is hierin een methodiek ontwikkeld. Het opzetten van een monitor vraagt nauwe afstemming met betrokken afdelingen van de gemeenten.

Doelstelling 3: goed afvalgedrag van bezoekers

Het afvalgedrag van de strandbezoeker is niet makkelijk te veranderen. Desalniettemin is het overgrote deel van de respondenten ervan overtuigd dat bezoekers steeds bewuster met zwerfafval om zullen gaan en in 2020 aantoonbaar minder afval op het strand achterblijft. Een trend die zoals hiervoor opgemerkt nu al zichtbaar is en naast de diverse zichtbaarheidsacties op het strand in Green Deal-verband mede het resultaat van sowieso een groeiende groep consumenten die bewust met plastic en ander afval omgaat.

3.2 Effectiviteit van maatregelen en activiteiten

Deze paragraaf beschrijft de effectiviteit van activiteiten die in het kader van de Green Deals zijn uitgevoerd. Door middel van interviews, een enquête en voortgangsrapportages is in beeld gebracht hoe partijen de status van uitvoering van activiteiten inschatten, in welke mate deze activiteiten bijdragen aan de Green Deal doelstellingen en in welke mate de Green Deal heeft geholpen bij de uitvoering van de activiteiten. De volgende sub-paragrafen bespreken dit per Green Deal.

3.2.1 Green Deal Visserij voor een Schone Zee

Status uitvoering activiteiten

De activiteiten voor de Deal Visserij zijn op te splitsen in 6 categorieën; Fishing for Litter, afvalbeheer in visserijhavens, educatie, monitoring en onderzoek, afvalbeheer aan boord, afvalverwerking en pluis. Uit de enquête komt een redelijk positief beeld naar voren voor de uitvoering van activiteiten. Een punt waarover men in de interviews minder tevreden is, is de proceduretijd die nodig is gebleken voordat een actie ook echt kan worden gestart.

Voortgang activiteiten binnen de Green Deal Visserij

Op basis van beschikbare jaarlijkse voortgangsrapportages aangevuld met informatie uit de interviews en enquête kan over de voortgang het volgende worden opgemerkt:

1. Fishing for Litter: het aantal deelnemende schepen aan het Fishing for Litter project is toegenomen van 75 in 2014 naar 124 in 2018. In 2018 werd 318 ton afval opgevisst. In alle Nederlandse visserijhavens kan het Fishing for Litter gratis worden afgeven en zijn zakken voor Fishing for Litter afval beschikbaar;
2. afvalbeheer in visserijhavens: door meer of efficiëntere faciliteiten is het afvalbeheer in de meeste havens verbeterd en is het mogelijk om verschillende afvalstromen in te zamelen. Integraal afvalbeheer is de grootste prestatie; hierbij worden de afvalstromen op 1 plek ingezameld en in 1 beweging naar de verwerker vervoerd. In 2018 faciliteerden 5 havens het apart afgeven van pluis. In 8 havens werd end-of-life vistuig apart ingezameld om het zoveel mogelijk te recyclen. Daarnaast is er een app ontwikkeld waarin vissers problemen met afgifte van afval of onjuist geplaatst afval in havens kunnen melden. Ten slotte gebruikten 8 van de 12 visserijhavens in 2018 een afvalspoorboekje, waaruit de visser vooraf kan opmaken welke afvalfaciliteiten aanwezig zijn;
3. educatie, monitoring en onderzoek: het creëren van afvalbewustzijn onder jonge vissers wordt onder andere bereikt door het geven van cursussen op visserijscholen. Het onderwerp vraagt continue aandacht en is daarom nooit afgerond;
4. afvalbeheer aan boord: de visserijsector en NGO's werken samen om bewustwording onder vissers te vergroten. Uitgevoerde educatie en bewustwordingsacties zijn onder andere cursussen op visserijscholen, gebruik van websites, flyers in havens, krantartikelen, aanwezigheid op visserij-evenementen, bijeenkomsten met vissers en kajuitgesprekken. Voorzieningen aan boord van visserij-schepen zijn verbeterd, onder andere door het gebruik van een kleine bigbag (verschafte door KIMO) voor inzameling van huishoudelijk afval en pluis;

Afbeelding 3.8 De oogst van netten in 1 maand (locatie B&V, Rotterdam)

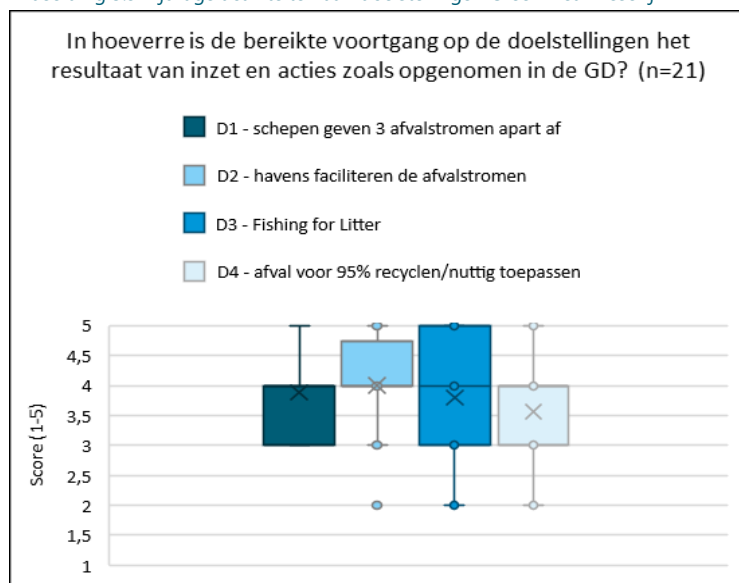
5. Afvalverwerking: het visserijafval valt uiteen in 4 stromen: huisvuil, Fishing for Litter, afval uit de bedrijfsvoering en vistuig. Aan de afgifte van afval uit de bedrijfsvoering zoals netten en Fishing for Litter-afval zijn voor de visserij geen kosten verbonden. Hierdoor is de hoeveelheid van deze afvalstromen toegenomen (zie afbeelding 3.8). Het opgehaalde afval wordt vervolgens in 180 categorieën gesorteerd en voor 93 % gerecycled. In 2017 is 143 ton end-of-life vistuig ingezameld voor recycling;
6. pluis: afvalinzamelaars en vissers hebben een systeem opgezet om pluis apart in te zamelen. In 2018 wordt dit in 5 visserijhavens toegepast. Voor het vrijkomen van pluis door slijtage is nog geen oplossing gevonden. De zoektocht naar alternatieven voor pluis, bijvoorbeeld jakleer (Visserijnieuws, 2019), heeft nog geen concreet en grootschalig alternatief opgeleverd. Uit de interviews ontstaat de indruk dat pluis niet alleen door slijtage in zee belandt, maar dat hier ook een gedragselement meespeelt (?).

Oorzaken voor beperkte voortgang van activiteiten

Winst is volgens deelnemers te behalen bij de uitvoering van de volgende activiteiten:

1. Fishing for Litter: verdere toename van het aantal deelnemers, ook internationaal. Belangrijke randvoorwaarde daarbij is zekerheid over structurele financiering van het Fishing for Litter-project;
2. afvalbeheer in visserijhavens: de effectiviteit van het afvalbeheer in de havens is sterk afhankelijk van de aandacht die dit krijgt, waarbij het onderwerp nog niet in alle havens evenveel aandacht krijgt;
3. educatie, monitoring en onderzoek: educatie en bewustwording van jonge vissers is opgestart, maar kan nog uitgebreider. Bovendien dient hier continu in geïnvesteerd te worden duurzame resultaten te boeken;
4. afvalbeheer aan boord: 'het mag niet teveel moeite of geld kosten om afval te scheiden en af te geven'. Kosten, maar vooral tijd, zijn een reden dat soms te gemakzuchtig wordt gehandeld. Voorzieningen in de haven dienen op orde te zijn; als ze dat niet zijn, is de kans dat afval in het milieu terecht komt groter;
5. afvalverwerking: benoemd wordt de behoefte aan mankracht en marketingcompetentie om producten van gerecycled vistuig en Fishing for Litter afval te promoten. Er zijn nu enkel kleinschalige initiatieven, groei is gewenst;
6. pluis: ook op het gebied van hergebruik van pluis zijn er enkel kleinschalige initiatieven en wordt benoemd dat er meer marketing en mankracht nodig is.

Afbeelding 3.9 Bijdrage activiteiten aan doelstellingen Green Deal Visserij

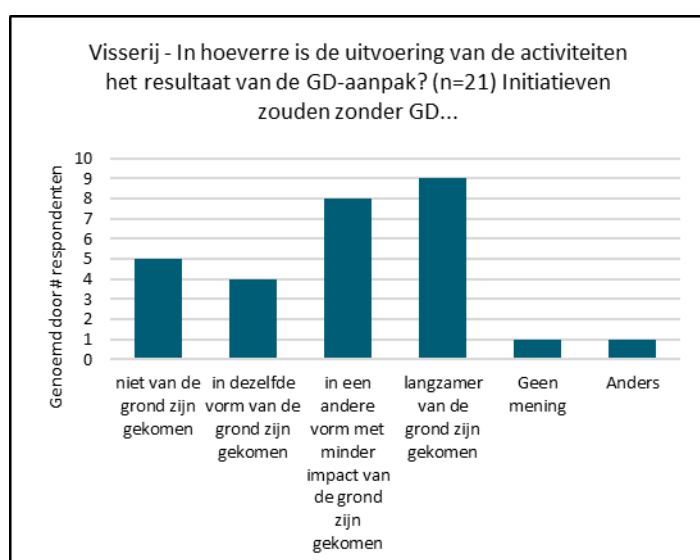
Bijdrage activiteiten aan doelstellingen Green Deal

De geconstateerde voortgang op de doelen houdt volgens de meerderheid van de respondenten duidelijk verband met de uitvoering van acties uit de Green Deal; zij geven gemiddeld het cijfer 3,8 uit 5 (zie afbeelding 3.9). Of de uitvoering van de Green Deal bijdraagt aan een eventuele vermindering van de hoeveelheid afval op zee vinden respondenten lastig te beoordelen.

Bijdrage Green Deal aan uitvoering activiteiten

De samenwerking in de Green Deals heeft een stimulerende werking gehad. De meerderheid van de respondenten geeft aan dat zonder de Green Deal activiteiten minder snel of kleinschaliger zouden zijn opgepakt (zie afbeelding 3.11). 4 respondenten zijn de mening toegedaan dat activiteiten ook zonder de Green Deal van de grond waren gekomen. Als verklaring voor de positieve prikkel wordt voornamelijk gewezen op het netwerk dat is onder de Green Deals is ontstaan waarbinnen onderling nieuwe verbindingen worden gelegd tussen partijen die voorheen geen contact hadden, waarbinnen onderling begrip heerst, de communicatie tussen partijen is verbeterd en waarin nieuwe initiatieven zich kunnen ontwikkelen. Het regelmatige samenkomen in de regiegroep zorgt ervoor dat het netwerk onderhouden blijft en accelereert daarmee de uitvoering van activiteiten.

Afbeelding 3.10 Bijdrage Green Deal Visserij aan uitvoering activiteiten

'GD is net dat stokje achter de deur'

Aanvullend helpt de Green Deal om een onderwerp dat niet de hoogste prioriteit heeft onder vissers toch aandacht te geven; de visserijsector heeft momenteel een dringender probleem met pulsvisserij en zonder Green Deal zou dit hebben gezorgd voor verminderde belangstelling voor het afvalprobleem. Ook het financiële aspect van de Green Deal bevordert de uitvoering van activiteiten; kleinere initiatieven hebben vaak moeite met het verkrijgen van voldoende financiering, de Green Deal vergemakkelijkt dit. Dit heeft onder andere gespeeld bij de cursussen op visserij scholen.

De nuancering die respondenten aanbrengen is dat niet alles aan de Green Deal kan worden toegeschreven. Het Fishing for Litter programma loopt bijvoorbeeld al sinds 2001 en is dus geen resultaat van de Green Deal. Ook het project VisPluisVrij was al van start voor de Green Deal werd opgesteld. Daarnaast werkt de autonome maatschappelijke trend richting duurzaam ondernemerschap mee.

3.2.2 Green Deal Scheepsafvalketen

Status uitvoering activiteiten

De activiteiten binnen de Green Deal zijn op te splitsen in 4 categorieën; plastic afvalscheiding, (internationale) harmonisatie, preventie en handhaving. De enquête laat een vrij positief beeld zien voor de voortgang van de activiteiten, daar waar in de interviews wordt benoemd dat door weinig initiatief en respons bij enkele partijen bepaalde acties onvoldoende zijn uitgevoerd.

Voortgang activiteiten binnen de Green Deal Scheepsafvalketen

Op basis van beschikbare voorgangsrapportages aangevuld met informatie uit de interviews en de enquête kan over de voortgang het volgende worden opgemerkt:

1. plastic afvalscheiding: de vereisten voor effectieve afvalscheiding zijn in beeld gebracht door VOMS; plastic dient niet vervuild te zijn met olie of voedselrestanten en moet dus 'schoon' zijn. In de meeste HOV-aanwijzingen is opgenomen dat plastic gescheiden kan worden ingezameld, dat schoon plastic voor 100 % gerecycled moet worden en dat plastic uit gemengd afval nagesorteerd moet worden. Daarnaast is in Amsterdam en Rotterdam een financiële prikkel ingevoerd voor het gescheiden afleveren van schoon plastic: schoon plastic wordt onbeperkt gratis opgehaald door de afvalinzamelaar. Een onderzoek van de haven van Rotterdam naar efficiëntie van afvalinzameling laat zien dat gekleurde zakken helpen bij het scheiden van afval, maar ook dat afvalinzameling niet heel veel efficiënter kan dan de huidige praktijk. Een follow-up hierop volgt. Ten slotte heeft de ILT extra afvalinspecteurs ingezet om afvalbewustzijn onder bemanning te vergroten. Het havenbedrijf van Amsterdam heeft een folder ontwikkeld met informatie over de Green Deal en de financiële voordelen van gescheiden afvalafgifte. De inspecteurs geven deze folder af aan boord;
2. (internationale) harmonisatie: de meeste Nederlandse en Vlaamse havens zijn per 2016 overgestapt naar een gemeenschappelijke financieringssysteem. Het ministerie van IenW zet zich in bilateraal, Europees, OSPAR en IMO verband in voor meer harmonisatie van havenontvangstvoorzieningen. Dit heeft onder andere geleid tot de Europese richtlijn voor HOV's waarin het gescheiden inzamelen van scheepsafval expliciet is opgenomen. Daarnaast heeft de IMO een actieplan 'Marine plastic litter from ships' opgesteld, waarin ook elementen uit de Green Deal zijn opgenomen;
3. preventie: afval ophalen direct na bevoorrading blijkt beter mogelijk in kleinere havens, waar leveranciers al zoveel als mogelijk het verpakkingsmateriaal afgeven na bevoorrading. In grote havens is het complexer om de planningen van bevoorrading en afvalinzameling op elkaar af te stemmen. Preventie bij bevoorrading vindt met name plaats doordat leveranciers verpakkingsmateriaal mee terug nemen. Bij het voorkomen van illegale lozingen is met name het vergroten van bewustzijn van bemanning van belang. Dit wordt onder andere gedaan door de KVR en ProSea, door middel van de cursus Marine Environmental Awareness, en door de International Chamber of Shipping, door middel van een handreiking afvalmanagement aan boord. Scheepsagenten kunnen potentieel een belangrijke rol spelen bij afvalvoorlichting en bewustwording aan boord van schepen, maar zijn nog geen partner binnen de Green Deal;
4. handhaving: de ILT inspecteert schepen op basis van eerdere inspectieresultaten. Vanaf 2017 is een verdergaande vorm van risicogestuurd toezicht mogelijk met het nieuwe EU Waste Enforcement System.

Oorzaken voor beperkte voortgang van activiteiten

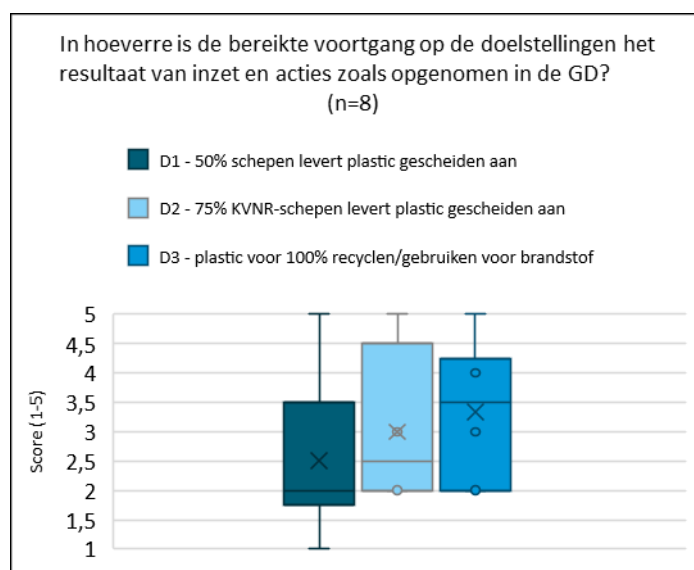
Zoals hiervoor ook opgemerkt geven partijen in de interviews terug het gevoel te hebben dat meer had kunnen worden bereikt. Juist door de goede voortgang in de beginfase van de uitvoering werd de noodzaak om elkaar op te zoeken in de samenwerking minder. Ook kwam het voor dat een activiteit gezamenlijke acties van 2 partijen vroeg en dat slechts 1 partij er echt actief mee aan de slag ging. Daarnaast zijn er per type activiteit verbeterpunten:

1. plastic afvalscheiding: de financiële prikkel voor het gescheiden aanleveren van plastic leidt potentieel tot meer gescheiden afgifte. Door de relatief lage kosten en soms ongelimiteerde afvalafgifte via de indirecte bijdrage, werkt de prikkel in de praktijk beperkt. Daarnaast kan de afstemming tussen leveranciers en afvalinzamelaars beter. Ook nemen leveranciers verpakkingsmateriaal vaak niet mee terug, omdat schepen meestal niet direct uitpakken en de leverancier niet kan wachten;
2. (internationale) harmonisatie: de International Clean Shipping Index heeft als doel dat groene schepen korting kunnen krijgen bij afvalafgifte in havens. Het is echter nog niet gelukt om waterdichte criteria op te stellen voor een 'groen schip'. De te stellen criteria moeten meetbaar en controleerbaar zijn om te voorkomen dat juist tegengestelde gedragsreacties optreden;
3. preventie: de koppeling van digitale systemen en de medewerking van scheepsagenten ontbreekt, waardoor afval ophalen na bevoorrading beperkt vordert. Er is geen 'laaghangend fruit' voor afvalpreventie bij bevoorrading; om deze activiteit echt goed op te pakken is medewerking van de hele keten noodzakelijk, tot aan internationaal gevestigde producenten. De leveranciers geven hierbij aan dat zij een te kleine speler zijn om hun eigen leveranciers te beïnvloeden om minder verpakkingsmateriaal te gebruiken;
4. handhaving: de haven van Rotterdam geeft aan dat er dagelijks teveel schepen vertrekken om ze allemaal te controleren.

Bijdrage activiteiten aan doelstellingen Green Deal

Niet iedereen is overtuigd van het belang van de uitvoering van de Green Deal voor het behalen van de hierin opgenomen doelstellingen. Gemiddeld beoordelen respondenten de additionaliteit met het cijfer 2,9 uit 5, waarbij de scores variëren van 1 tot 5 (zie afbeelding 3.11). Dit laat zien dat respondenten moeite hebben met het trekken van conclusies over de effectiviteit van de Green Deal. Wat betreft de bijdrage aan het overall doel van een afname van de hoeveelheid scheepsafval die in zee terecht komt, wordt gewezen op een vergroot afvalbewustzijn op schepen, maar ook dat het mede het gevolg is van het maatschappelijke tij en niet perse de verdienste van de Green Deal.

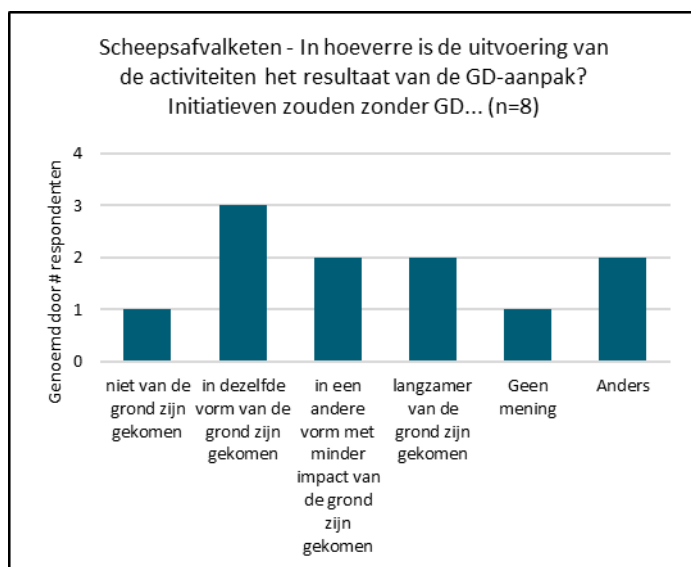
Afbeelding 3.11 Bijdrage activiteiten aan doelstellingen Green Deal Scheepsafvalketen

Bijdrage Green Deal aan uitvoering activiteiten

De meeste respondenten geven aan dat de activiteiten zonder Green Deal in dezelfde vorm van de grond zouden zijn gekomen (zie afbeelding 3.12). Hierbij wordt erop gewezen dat deels overlap bestaat met bestaande regelgeving waaraan al moet worden voldaan en enkele bestaande activiteiten in de Green Deal enkel zijn voortgezet. Enkele respondenten geven aan dat de activiteiten niet, langzamer of met minder impact van de grond zouden zijn gekomen. Daarbij zijn het overheidspartijen en NGO's die aangeven dat de activiteiten zonder Green Deal even effectief zouden zijn geweest, terwijl het bedrijfsleven aangeeft dat de Green Deal juist een sterke bijdrage heeft geleverd aan de uitvoering van activiteiten. Geraadpleegden geven terug dat de Green Deal vooral heeft geholpen bij het opbouwen en bijhouden van een netwerk en dat het helpt dat doelen en activiteiten 'zwart-op-wit' staan in de Green Deal, waardoor men zichzelf en elkaar ook committeert aan de doelen.

Afbeelding 3.12 Bijdrage Green Deal Scheepsafvalketen aan uitvoering activiteiten

3.2.3 Green Deal Schone Stranden

Status uitvoering activiteiten

De activiteiten binnen deze Green Deal zijn op te splitsen in 6 categorieën; gedragsbeïnvloeding strandbezoekers, vrijwilligers faciliteren, beheer en kennisdeling, monitoring, aanpak van sigarettenpeuken en Green Key certificering stimuleren. Ook bij deze Green Deal laat de enquête een positiever beeld zien dat ontstaat uit de gesprekken die zijn gevoerd. Hierin werd er bijvoorbeeld op gewezen dat het lastig wordt gevonden om de grotere groep van deelnemers actief te betrekken bij de uitvoering. Hier komen we in het volgende hoofdstuk op terug.

Voortgang activiteiten binnen de Green Deal Schone Stranden

Op basis van beschikbare jaarlijkse voorgangsrapportages aangevuld met informatie uit de interviews en enquête kan over de voortgang het volgende worden opgemerkt:

1. gedragsbeïnvloeding strandbezoekers: gedragsbeïnvloeding van strandbezoekers vindt vooral plaats door middel van voorlichting tijdens publieksactiviteiten (zoals de strandverkiezing) en het realiseren van voorzieningen (bijvoorbeeld meer en beter communicerende prullenbakkenplaatsen, jutbakken, strandafvalzakjes, et cetera). De groeiende maatschappelijke aandacht voor duurzaamheid en afval draagt ook bij aan het vergroten van het afvalbewustzijn onder strandbezoekers. Daarnaast hebben de initiatieven van vrijwilligers hier sterk aan bijgedragen en hebben bijvoorbeeld tevens paviljoens zich ingezet voor beïnvloeding, door het beschikbaar stellen van strandafvalzakjes. De Kinderstranddag bevat het onderwerp 'schone stranden' om bewustzijn onder kinderen te vergroten;

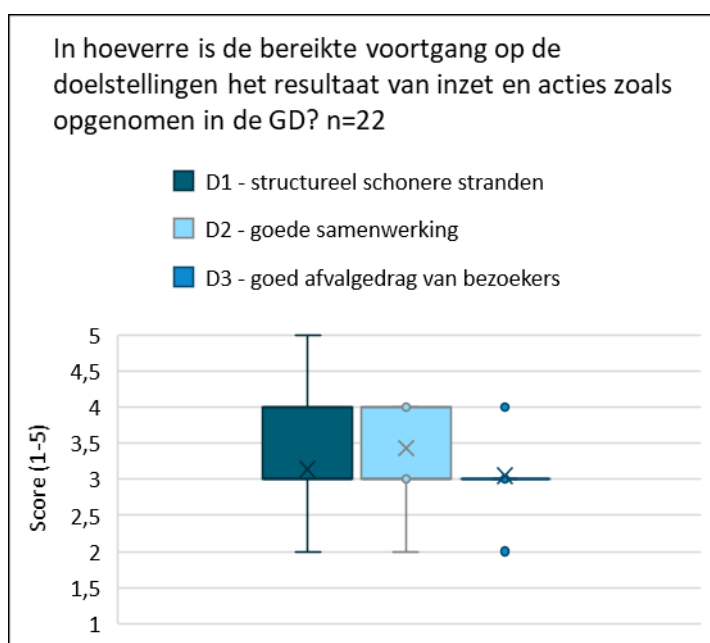
2. vrijwilligers faciliteren: dit gebeurt bijvoorbeeld door het faciliteren van de Boskalis Beach Clean-up Tour, organiseren van afvalexpedities door vrijwilligersinitiatieven, ondersteunen van lokale opruimacties et cetera. De initiatieven hebben doordat zij hun netwerk hebben kunnen uitbreiden via de Green Deal partners ook een professionaliseringsslag doorgemaakt;
3. beheer en kennisdeling: kennisdeling vindt plaats tijdens Stranddagen, de Schoonste Strand Verkiezing en de Brede Bijeenkomst met alle deelnemers aan de Green Deal;
4. monitoring: sinds 2012 monitort Stichting de Noordzee de hoeveelheid en het type afval op OSPAR-stranden. Sinds 2004 monitorde de ANWB de toeristische stranden. Op toeristische stranden wordt sinds 2017 door de ANWB, Strand Nederland en enkele partners tevens een verkorte OSPAR-meting uitgevoerd;
5. aanpak van sigarettenpeuken: gemeenten voorzien strandbezoekers van peukenbakjes en er is uitgebreid onderzoek gedaan naar hoe mensen kunnen worden beïnvloed om hun peuk goed af te danken; DropPits bleken veruit het beste te werken. Hierop is echter niet doorgepakt, omdat het zien van een peuk op voorzieningen zou aanzetten tot roken. Andere acties zijn peukenestafette Stichting de Noordzee, het uitdelen van afvalbakjes en het ondersteunen van rookvrije stranden;
6. Green Key certificering stimuleren: enkel een beperkt aantal hotels en recreatieparken hebben deze certificering aangevraagd, strandpaviljoenhouders bijna niet.

Oorzaken voor beperkte voortgang van activiteiten

Er is een aantal algemene redenen genoemd waarom nieuwe activiteiten minder goed van de grond zijn gekomen:

1. gedragsbeïnvloeding van strandbezoekers: er zou meer gezocht kunnen worden in aanvullingen op de bestaande activiteiten en verhoogde inzet van methoden op basis van kennis over gedragsbeïnvloeding dan tot nu toe is gebeurd. De Kinderstranddag is dit jaar niet georganiseerd vanwege een tekort aan tijd en financiën, volgend jaar vindt deze dag wel weer plaats;
2. aanpak van sigarettenpeuken: in de strandmonitoring van afvalitems voeren sigarettenfilters nog altijd de lijst aan. Hier ligt dus nog altijd een opgave. Lastig is hier het vinden van de meest effectieve methode: het realiseren van voorzieningen kan juist aanzetten tot roken, wat juist niet gewenst is. Er zijn al stranden die experimenteren met rookverboden;
3. Green Key certificering stimuleren: een groot deel van paviljoenhouders heeft belangstelling voor verduurzaming van hun onderneming en zijn hier mee bezig. Ze gaan minder snel aan de slag met Green Key certificering dan verwacht. Dit ligt met name aan het feit dat er voor certificering een en ander geadmistreerd moet worden en dat er een proces van voorbereiding aan de keuring aan vooraf gaat. Dit betekent prioriteiten stellen hetgeen (nog) niet overal gebeurt.

Afbeelding 3.13 Bijdrage activiteiten aan doelstellingen Green Deal Schone Stranden

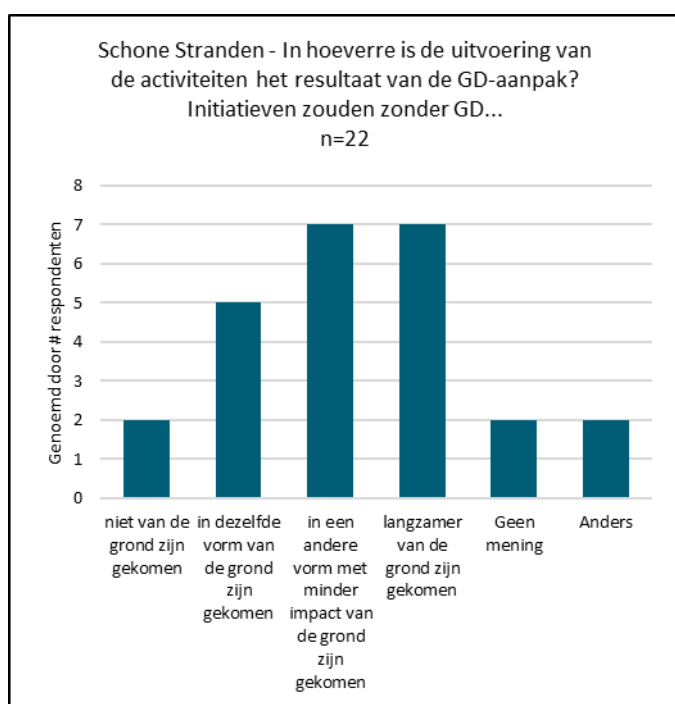
Bijdrage activiteiten aan doelstellingen Green Deal

Men is enigszins gematigd in de rol die wordt toegekend aan de Green Deal voor het bereiken van de hierin opgenomen doelstellingen. Gemiddeld geven zij het cijfer 3,2 uit 5, maar de gegeven scores variëren van 2 tot 5 (zie afbeelding 3.13). Men ziet dat de hoeveelheid zwerfafval op het strand vermindert, maar wijst hierbij eveneens op de invloed van externe factoren (toenemend milieubewustzijn, maatregelen 'derden') naast de acties binnen de Green Deal zelf.

Bijdrage Green Deal aan uitvoering activiteiten

De meerderheid van de respondenten geeft aan dat de Green Deal een rol heeft gespeeld tot het nemen van initiatief. Zonder de Green Deal zouden ze niet, kleinschaliger of trager van de grond zijn gekomen (zie afbeelding 3.14). Over het algemeen geven respondenten en geïnterviewden aan dat de Green Deal met name heeft bijgedragen aan het opbouwen en bijhouden van een netwerk en het delen van kennis en ideeën. Ook geeft men aan dat het voordeel van de Green Deal de aanjagende functie is en dat het binnen een organisatie kan helpen om de afvalproblematiek te agenderen. Ten slotte was de financiële bijdrage voor kleine, startende initiatieven een boost om door te gaan, wat zonder Green Deal mogelijk niet was gelukt. Slechts 5 respondenten denken dat de activiteiten in dezelfde vorm uitgevoerd zouden zijn (men was al ver met het afvalbeheer, 80 % van het werk was al gedaan).

Afbeelding 3.14 Bijdrage Green Deal Schone Stranden aan uitvoering activiteiten

4

ERVARINGEN MET DE GREEN DEALS

Kenmerkend voor de Green Deal-aanpak is de brede samenwerking tussen overheid, maatschappelijke en marktpartijen vanuit 1 gemeenschappelijk doel: het terugdringen van de hoeveelheid afval in de Noordzee. Door ondertekening van een Green Deal hebben partijen aangegeven zich verbonden te voelen aan dit doel. De gedachte achter de Green Deal-aanpak is dat door bundeling van krachten rondom duurzame initiatieven afvalkringlopen eerder en efficiënter kunnen worden gesloten, en er draagvlak is voor de verandering. Dit hoofdstuk gaat in op de ervaringen van partijen met en de samenwerking binnen de Green Deals. We beschrijven of de verwachtingen die partijen hadden zijn uitgekomen en wat als de belangrijkste toegevoegde waarde van de Green Deal-aanpak wordt gezien. Vervolgens gaan we in op de manier waarop de uitvoering van de Green Deal is georganiseerd en hoe partijen dit ervaren. Het hoofdstuk sluit af met een doorkijk naar een mogelijk vervolg van de samenwerking in de toekomst.

4.1 Toegevoegde waarde

Voor veel partijen heeft het netwerk dat is ontstaan rondom de Green Deal de belangrijkste meerwaarde.

Uit zowel de enquête (zie afbeelding 4.1) als de interviews blijkt de belangrijkste meerwaarde van de Green Deal-deelname te schuilen in de netwerkvorming. Geraadpleegden geven aan dankzij het Green Deal-netwerk op de hoogte te zijn van de actuele ontwikkelingen op beleidsmatig (wet- en regelgeving) en uitvoerend niveau (good practices). Daarnaast ziet men meerwaarde in het netwerk voor het bedenken van nieuwe ideeën (blijkens ook de score in afbeelding 4.1 op 'stimuleren van innovaties') die betrokkenheid en afstemming vragen van partijen buiten de eigen organisatie. Een schone zee vraagt om samenwerking die de schaal van een individuele partij vaak overstijgt. Door samen te werken binnen een Green Deal-aanpak kan geleerd worden van elkaar, wordt een platform geboden voor nieuwe initiatieven en kunnen initiatieven op elkaar worden afgestemd. Voor de Schone Stranden Deal geldt dat voor de start de aanpak en de netwerken al deels waren ontwikkeld. De Green deal heeft hier vooral toegevoegde waarde dat de netwerken en aanpak verder zijn versterkt.

Voor deelnemende partijen aan de Deals voor Visserij en Scheepsafval blijken het bottom-up karakter van de aanpak en de centrale coördinatie van de aanpak waardevolle elementen

Door het ontstaan van (meer) wederzijds begrip over elkaars positie en het benutten van de kennis die aanwezig is bij de verschillende partners is er over het algemeen breed draagvlak voor de voorgestelde acties. Dit vergroot de succeskans voor een duurzame inbedding van de acties in beleid en processen en daarmee de verwachte effectiviteit van de aanpak op korte en lange(re) termijn. Daarnaast wordt ook de centrale coördinatie van de aanpak gericht op het sluiten van afvalkringlopen door met name deelnemers aan deze Deals van toegevoegde waarde beschouwd, veel meer dan deelnemers aan de Schone Stranden Deal. Wat hierbij belangrijk wordt gevonden is dat door (landelijke) afstemming over initiatieven focus van de aandacht en eenduidigheid in de aanpak plaats kan vinden. Dit laatste blijkt voor de visserij ook zeer duidelijk door de waarde die aan de Green Deal wordt toegekend bij het creëren van een 'level playing field': vrijwillige afspraken genieten de voorkeur, maar die gelden dan wel voor de hele sector.

De rol van het Rijk als aanjager is onmis(ken)baar?

De Rijksoverheid kan op verschillende manieren helpen ruimte te creëren voor vernieuwende duurzame initiatieven:

- 1 door het opheffen van knelpunten in wet- en regelgeving;

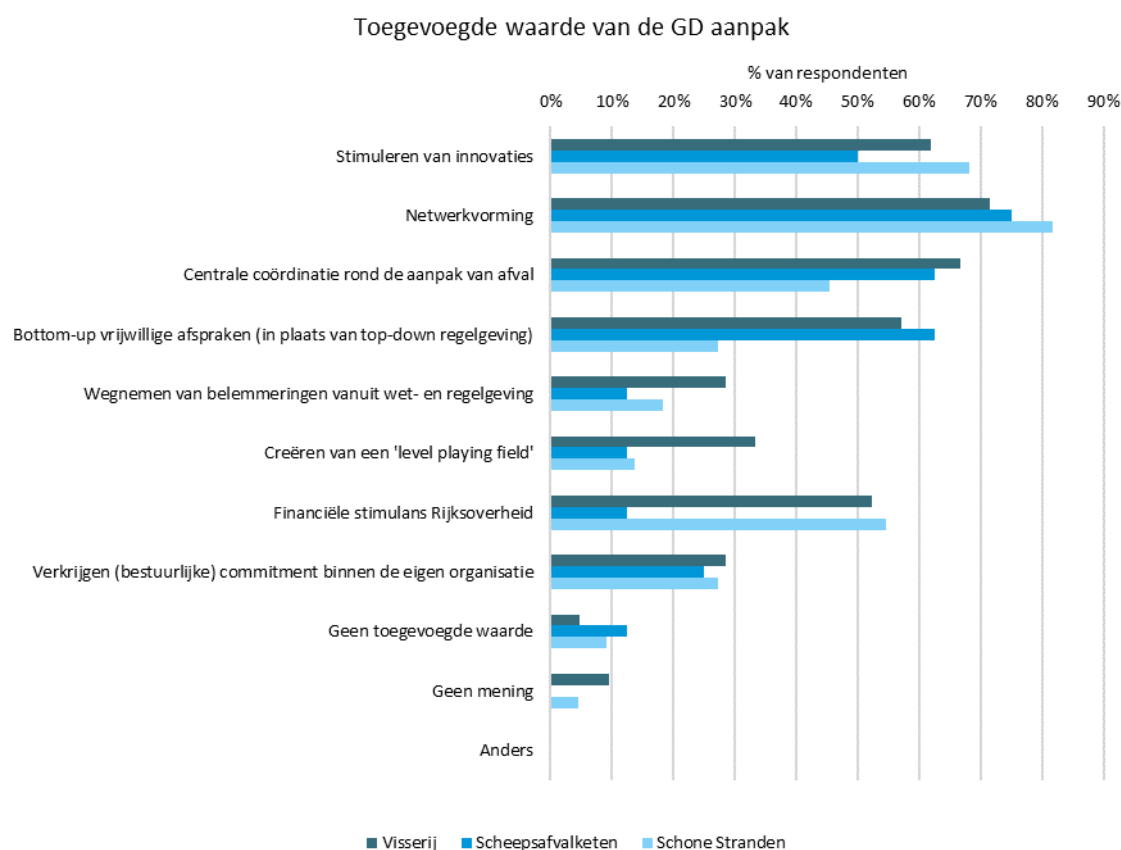
- 2 door op te treden als bemiddelaar en organisaties rond een bepaald probleem bij elkaar te brengen;
- 3 door (partijen te helpen) afzetmarkt voor duurzame innovaties te vinden.

Zoals eerder naar voren kwam wordt door veel van de geraadpleegden de netwerkvorming als de belangrijkste meerwaarde van de Green Deal-aanpak gezien. Hoewel het Rijk een rol heeft gespeeld in de totstandkoming van deze netwerken (voor de Deal Scheepsafvalketen is deze rol zichtbaarder dan voor de Visserij en Schone Stranden Deal waarvoor KIMO een coördinerende functie had en heeft) zien gesprekspartners binnen de Deals voor Visserij en Schone Stranden vooral een toegevoegde waarde voor het Rijk in het beschikbaar stellen van financiële middelen. Dit is opvallend gelet op de beperkte omvang van de door het Rijk beschikbaar gestelde **vrij** inzetbare middelen voor het extra aanjagen van initiatieven. Los van de goede voorbeelden van projecten waar een bijdrage heeft gewerkt als stimulator, moet dit signaal vooral als een oproep worden opgevat. Een veel gehoord geluid in de interviews is de wens voor meer en structurele financiering van activiteiten. Men is hierin overigens niet unaniem en ook partijen met dezelfde achtergrond (overheden, maatschappelijke organisaties, bedrijfsleven) zijn soms een andere mening toegedaan over de noodzakelijkheid van aanjaaggelden.

De publicitaire waarde van de Green Deal moet niet onderschat worden

Een relatief beperkt deel van de geraadpleegden geeft aan dat de Green Deal heeft bijgedragen aan het verkrijgen van intern draagvlak voor activiteiten op het thema afvalmanagement. Veel organisaties voeren al jaren een actief duurzaamheidsbeleid, in welke traditie de Green Deal naadloos past in plaats van dat door de Green Deal invulling is gegeven aan het beleid. Dit neemt niet weg dat de Green Deal voor veel deelnemers een belangrijke publicitaire waarde heeft. Door de Green Deal wordt de zichtbaarheid van hetgeen men onderneemt op het gebied van duurzaamheid vergroot en daarmee het interne (politieke/ bestuurlijke) draagvlak.

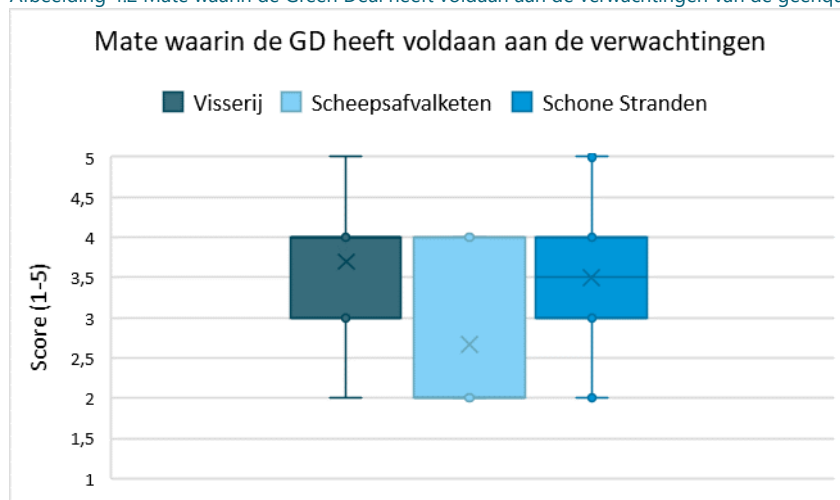
Afbeelding 4.1 Toegevoegde waarde van de Green Deal aanpak

De Green Deal maakt de verwachtingen niet geheel waar

Het is uiteraard in een samenwerking onmogelijk om altijd aan alle verwachtingen van alle partners te voldoen, zeker als deze samenwerking plaatsvindt op basis van vrijwilligheid en acties en resultaten van die acties op voorhand niet altijd even SMART waren geformuleerd en de effectiviteit niet eenduidig kan worden vastgesteld. Met het oog op toekomstige samenwerking is het evenwel belangrijk dat partijen voldoende het gevoel hebben dat de Green Deal levert wat zij ervan verwachten. In de gesprekken is een zekere mate van teleurstelling te proeven bij sommige partijen, met name over wat had kunnen worden bereikt en tot nu toe is bereikt (zie hierna). Gemiddeld gezien beoordelen partijen dat de verwachtingen in ruim voldoende (Visserij, Schone Stranden) of voldoende mate (Scheepsafvalketen) zijn uitgekomen (zie afbeelding 4.2). Bij de Green Deal Scheepsafvalketen valt het op dat voor het bedrijfsleven meer verwachtingen zijn uitgekomen (gemiddelde score 3) dan voor de overheid en NGO's (gemiddelde score 2). Bij de Green Deals Visserij voor een Schone Zee en Schone Stranden zijn de verschillen tussen de verschillende typen organisaties minder groot; binnen alle organisatietypen verschillen de gegeven antwoorden en tussen de organisatietypen is het verschil in gemiddeld gegeven score juist gering.

Afbeelding 4.2 Mate waarin de Green Deal heeft voldaan aan de verwachtingen van de geënquêteerden

Gesprekspartners merken over het uitkomen van verwachtingen het volgende op.

Green Deal Visserij:

- 1 verwachtingen die **wel** zijn uitgekomen:
 - een veel beter contact met deelnemende partijen. Er is een vertrouwensbasis ontstaan. Men is elkaar beter gaan verstaan en er kan in openheid met elkaar worden gesproken (ook partijen waarvan de belangen ogenschijnlijk niet op een lijn liggen: ngo's en visserijsector). Men kent elkaar en men weet elkaar te vinden;
 - stimulans voor bewustwording en aandacht voor het afvalprobleem bij de visserijsector. Afval wordt niet meer alleen als last gezien, maar tevens kans om het duurzame imago van de sector te vergroten;
 - concreet verhoogde afvalafgifte en afvalverwerking in havens en verbeterde scheiding en recycling;
- 2 verwachtingen die **niet** zijn uitgekomen:
 - spin-off werking op het aansluiten van nieuwe partijen en het van de grond komen van aanvullende initiatieven is beperkt gebleken;
 - de actiegerichtheid en snelheid van handelen kan beter. Niet alle deelnemers voelen zich in dezelfde mate verantwoordelijk voor het behalen van de doelen;
 - een beter inzicht in de omvang van de afvalstromen in de visserijsector en (kosten)effectiviteit van acties. Er zijn geen metingen die aangeven of de zee dankzij de inzet van partijen schoner wordt.

Green Deal Scheepsafvalketen:

- 1 verwachtingen die **wel** zijn uitgekomen:
 - internationale harmonisatie van regelgeving omtrent de inzameling en verwerking van afval van schepen. De samenwerking met Vlaanderen vond al plaats. Er is succesvol doorgepakt naar het Europese niveau, waarbij bijvoorbeeld in de nieuwe Europese richtlijn havenontvangstvoorzieningen voor de afvalafgifte van schepen (2019/883/EU) in Europa regels over de afgifte, inzameling en financiering van inzameling en verwerking op Europees niveau gelijk zijn getrokken;
 - het stimuleren van gescheiden aanlevering van kunststof door de afgifte van schoon plastic gratis te maken. In de praktijk werkt de prikkel slechts beperkt: de besparing op de totale (niet-beïnvloedbare) bijdrage aan de kosten voor scheepsafval is zeer klein, net als de fractie schoon plastic;
 - kennisdeling door het bij elkaar brengen van partijen die normaliter niet (snel) met elkaar in aanraking zouden komen;
- 2 verwachtingen die **niet** zijn uitgekomen:
 - partijen beoordelen dat voornamelijk de afstemming en kennisdeling is bevorderd. Er is weinig echte samenwerking ontstaan van partijen op bepaalde onderwerpen (zoals bijvoorbeeld tussen leveranciers en reders);
 - significante (aantoonbare) toename van afvalafgifte en gescheiden aanlevering. Een belangrijk deel van het afval in Nederlandse havens wordt gescheiden aangeleverd. Deelnemers zien niet dat door de Green Deal er nu meer en meer gescheiden wordt aangeleverd.

Green Deal Schone stranden:

- 1 verwachtingen die **wel** zijn uitgekomen:
 - het uitbreiden en verder versterken van de aanpak en het netwerk van waaruit nieuwe initiatieven voor pilots op lokaal niveau ontstaan;
 - het versterken van de uitwisseling van informatie tussen gemeenten over welke maatregelen in de praktijk wel werken en welke niet;
 - er is zijn algemeenheid een grotere bewustwording ontstaan onder stakeholders van de noodzaak van samenwerking voor het bereiken van een schoon strand;
 - meer en betere afvalvoorzieningen op het strand en de opgangen;
- 2 verwachtingen die **niet** zijn uitgekomen:
 - het ontstaan van draagvlak voor het stellen van ambitieuzere doelen. Het gevoel bij sommige deelnemers is dat er meer bereikt had kunnen worden voor een schoon strand als partijen zich echt hadden hardgemaakt hiervoor. Voorbeelden in deze context zijn de aanpak van peuken en het bannen van plastics en andere verwaaibare items van terrassen;
 - het mist aan echte slagkracht en strategische focus;
 - er waren hogere verwachtingen over de samenwerking tussen gemeenten en strandondernemers op lokaal niveau bij de aanpak van zwerfafval.

4.2 Organisatie en uitvoering

Beperkte synergie tussen regiegroep en brede groep van deelnemende partijen aan de Green Deal

Met het oog op het grote aantal deelnemende partijen is voor de Deals Visserij en Schone stranden een regiegroep opgericht met als opdracht toezicht te houden op de uitvoering van de deal. Benoemd wordt dat daar waar de regiegroep oorspronkelijk was bedoeld te fungeren als vooruit geschoven post, het initiatief in de praktijk mogelijk teveel van deze groep vandaan moet komen. Deelnemers aan de regiegroep geven aan soms te ervaren dat het lastig is om de andere deelnemers te activeren, waardoor er meer op het bordje van de regiegroepleden ligt dan de opdracht voor het voeren van regie. Het levendig houden van de samenwerking lijkt derhalve sterk te leunen op het enthousiasme en energie van de regiegroep. Bij de Deal Scheepsafvalketen is door het kleinere aantal deelnemers niet gewerkt met een regiegroep en speelt dit niet.

Discussies over financiering verminderen slagvaardigheid

Geïnterviewden zetten vraagtekens bij de slagvaardigheid van de regiegroep voor de Deals Visserij en Schone Stranden bij het sturen op het hoofddoel. Als belangrijke oorzaak hiervoor worden de discussies op de voor- en achtergrond over de financiering van projecten aangewezen. Enerzijds in het licht van de

besluitvorming over de toekenning van het beperkte publieke budget dat vanuit lenW is vrijgemaakt bij de start van de Green Deals voor het aanjagen van nieuwe initiatieven. Daarover wordt opgemerkt dat de besluitvorming meer discussie oproept als leden van de regiegroep (anders dan oorspronkelijk afgesproken) zelf ook aanspraak (kunnen) maken op dit budget (Schoonste Strand Verkiezing). Anderzijds over de allocatie (en beschikbaarheid) van lenW-budget waarvoor de regiegroep geen beslissingsbevoegdheid heeft (Fishing for Litter, KIMO-ondersteuning uitvoering KRM-maatregel Green Deal), maar de keuzes hierin direct de belangen raken van deelnemende partijen en hierdoor mede de verhoudingen in de regiegroep bepalen. Deze discussies hebben veel tijd gekost, die daardoor niet aan strategisch overleg op de inhoud kon worden besteed.

In de context van bovenstaande geven diverse geïnterviewden aan het feit het pilotbudget eerder als last te hebben ervaren dan als lust. Tegelijkertijd merken verschillende gesprekspartners voor de Deals Schone Stranden en Visserij op de toekenning van lenW-budget als onmisbaar te ervaren voor het behalen van de doelstellingen en ook een financiële injectie van het Rijk mag worden verwacht gelet op de KRM-verantwoordelijkheid. Daaraan toegevoegd wordt dat andere partijen dan het Rijk zelf ook veel investeren, maar omdat dit niet expliciet wordt geregistreerd of gerapporteerd deze bijdrage soms wordt onderschat. Hierdoor zou onterecht het beeld kunnen ontstaan dat de Green Deal iets is van het Rijk. Bij de Deal Scheepsafvalketen, waarvoor geen pilotbudget beschikbaar is, komt de financiering niet terug als discussiepunt uit de evaluatie. Hier benoemen verschillende partijen het ervaren verschil in inzet van deelnemers als onbevredigend.

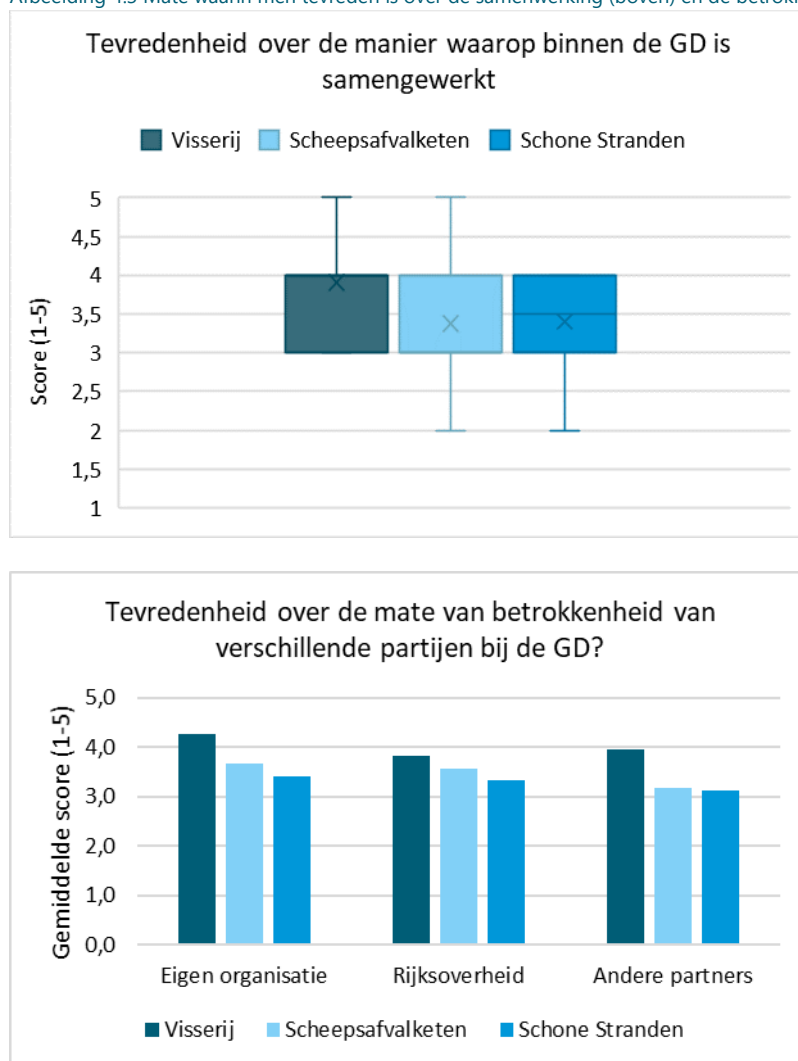
Over de manier waarop wordt samengewerkt in de Green Deal zijn partijen redelijk tot goed tevreden.

Deelnemers aan de Deal Visserij zijn wat meer tevreden dan de deelnemers bij de beide andere deals. Een mogelijke verklaring is dat juist in deze sector het Green Deal-instrument een waardevolle rol heeft gespeeld in het bij elkaar brengen van partijen met voordien uiteenlopende belangen. Dit wordt bevestigd uit de interviews waarbij men opmerkt dat het (tot in het recente verleden) best bijzonder is dat partijen als VisNed en SDN aan dezelfde tafel zitten in een positieve sfeer waaruit wederzijds respect voor elkaars belangen spreekt.

In zijn algemeenheid geldt dat men binnen de Deal Visserij tevreden is over de inzet van alle partijen, hoewel wordt aangegeven dat de betrokkenheid van sommige havens te wensen overlaat. Deelnemers aan de Deals Stranden en Scheepsafvalketen zijn iets minder positief over de mate waarin alle deelnemers aan de Green Deal ook actief betrokken worden bij de uitvoering (zie ook eerder). Voor enkele deelnemers is dit de oorzaak dat zij minder tevreden zijn over de samenwerking (die voordien in veel gevallen ook al plaatsvond, waardoor de Green Deal samenwerking voor deze partijen weinig nieuws heeft opgeleverd en alleen maar tijd heeft gekost).

Binnen de opzet en uitvoering van de Deal Stranden en Visserij is een centrale rol weggelegd voor de landelijke overleggen met alle deelnemers. Deze dagen hebben met name meerwaarde voor netwerkvorming en kennisdeling. Alle deelnemers worden hierbij uitgenodigd. De dagen bieden een platform voor het onder de aandacht brengen van het afvalprobleem en vooral van mogelijke oplossingen en kritische succesfactoren daarbij. Genoemd wordt dat door de grote diversiteit in deelnemers er weinig ruimte was voor echte verdieping.

Abbeelding 4.3 Mate waarin men tevreden is over de samenwerking (boven) en de betrokkenheid van de deelnemers (onder)

4.3 Toekomstperspectief

In deze paragraaf kijken we vooruit. Hoe staan partijen gelet op de voortgang die is geboekt op het zwerfafvaldossier en ervaringen met de samenwerking tegenover voorzetting van de Green Deal na 2020? En, in welke vorm en onder welke voorwaarden? De beantwoording op deze vragen kan worden gebruikt als input voor een gesprek hierover in de loop van 2020 met de deelnemende partijen.

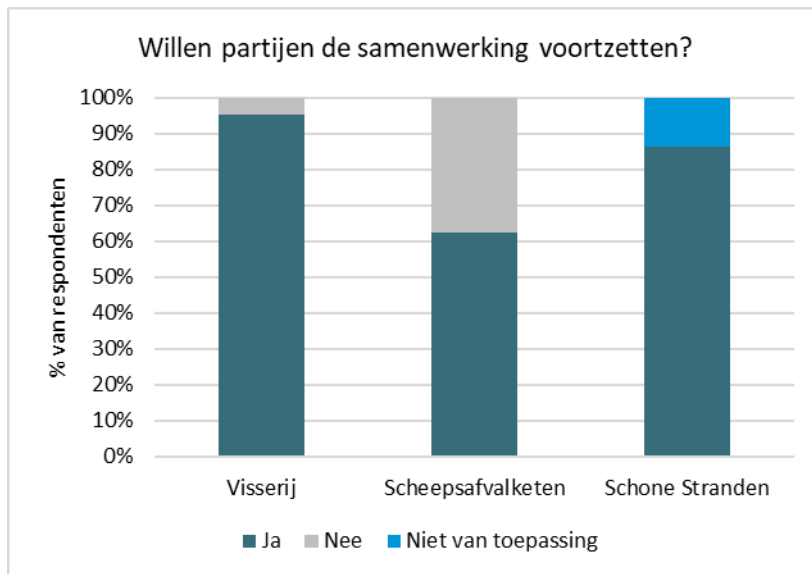
Overgrote meerderheid hecht belang aan het continueren van de samenwerking...

De deelnemende organisaties aan de Visserij en Schone Stranden Deals zijn unaniem voorstander van het voorzetten van (een vorm van) samenwerking na 2020. Voor de Deal Scheepsafvalketen ligt dit anders. Hier spelen 2 zaken. In de eerste plaats is er twijfel over het nut van het vastleggen van afspraken over ambities en acties in een Green Deal - zonder daarbij het nut van de samenwerking en overleg ter discussie te stellen - erop gelet dat het laaghangende fruit is geplukt en de toegenomen aandacht voor afval en afvalscheiding in het IMO actieplan marien plastic zwerfvuil van schepen en de nieuwe EU Richtlijn 2019/883 over Havenontvangstvoorzieningen. Anderzijds ontbreekt op dit moment de wil om door te gaan door verschillen in de mate waarin partijen betrokkenheid tonen bij de Deal.

Voor veel van de deelnemers aan de Deal Visserij en Schone Stranden is het werk nog niet af. Ofschoon de monitoringdata tekenen van vooruitgang laten zien, is het probleem alleen bij blijvende aandacht beheersbaar. Vanwege de gedeelde probleemstelling van een schone zee is er dus zeker een rol voor een bovenlokaal/-regionaal samenwerkingsverband om cruciale elementen in de aanpak ter beperking en

voorkoming van zwerfafval in stand te kunnen blijven houden. Niks doen heeft als risico dat terugval optreedt.

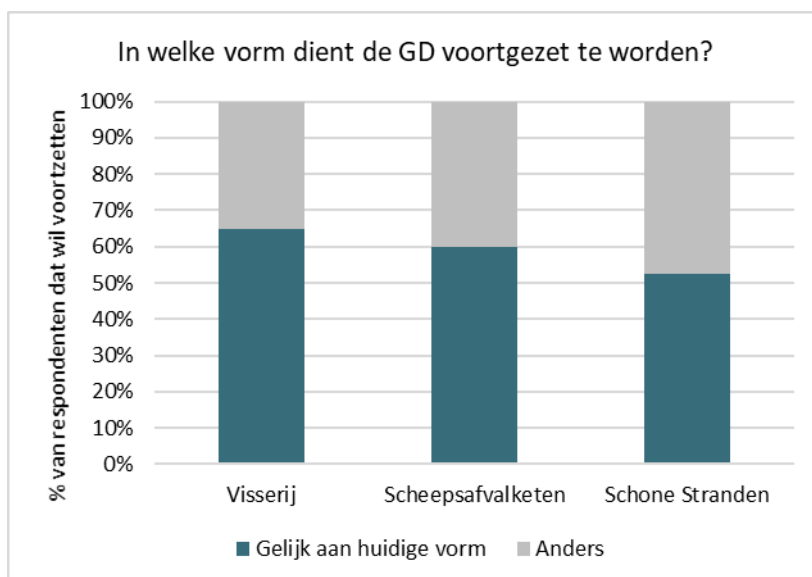
Afbeelding 4.4 Willen partijen na afloop van de Green Deal de samenwerking met de betrokken partijen doorzetten?

... maar niet perse in de huidige vorm en onder bepaalde voorwaarden

Iets meer dan de helft geeft aan bij voorkeur op dezelfde vorm door te gaan zoals nu is samengewerkt. De verschillen tussen de Deals daarin zijn klein. Er is een behoorlijke groep van mening dat de ingeslagen weg niet perse de beste manier is om stappen voorwaarts met het terugdringen van zwerfafval te zetten. Rode draad hierin is de wens voor een flexibele organisatiestructuur en financiering die ruimte toelaat voor ad hoc inrichting van samenwerkingen tussen netwerkpartners rondom specifieke thema's of regio's.

Afbeelding 4.5 De gewenste vorm van de samenwerking volgens geraadpleegden

Daarbij noemen partijen de volgende voorwaarden om door te gaan

Green Deal Visserij:

- 1 het stellen van concrete nieuwe en meetbaar doelen. Nu de samenwerking op gang is gebracht, zou een logische volgende stap zijn met meer ambitie dan in de huidige Deal een nieuw doel voor de toekomst formuleren inclusief prestatie-indicatoren aan de hand waarvan de voortgang kan worden gemonitord;
- 2 men zou graag zien dat het Rijk hierin het voortouw neemt (waarbij de bestaande doelen en acties uit de Green Deal prima als basis kunnen dienen) en passende en blijvende financiële ondersteuning waarborgt;
- 3 minder overleg; er is bij alle partijen de behoefte aan een meer praktijk- en actiegerichte aanpak;
- 4 er moeten win-win situaties zijn te behalen. Het is van belang dat partijen voldoende voordeel zien om zonder dat hiervoor verplichtende regels worden gesteld een stapje extra te doen.

Green Deal Scheepsafvalketen:

- 1 activiteiten moeten een duidelijke meerwaarde hebben. Het afvalmanagement op schepen en in havens valt in belangrijke mate binnen de reikwijdte van bestaande en nieuwe richtlijnen. De samenwerking zou zich moeten concentreren op zaken die buiten de scope van de bestaande richtlijnen vallen met meerwaarde voor partijen, met als recent voorbeeld de samenwerking op de afgifte van paraffine waswater in de havens van Rotterdam en Moerdijk;
- 2 commitment aan afspraken en transparante communicatie. Voor enkele huidige deelnemers is het ervaren gebrek aan daadwerkelijke commitment een breekpunt. Partijen kunnen elkaar aanspreken op de voortgang en hier consequenties aan verbinden. Vrijwilligheid moet niet verworden tot vrijblijvendheid.

Green Deal Schone Stranden:

- 1 meer focus op dagelijkse praktijk. Naar analogie van de Deal Visserij vinden partijen het belangrijk dat meer aandacht is voor de zichtbaarheid van de resultaten. Er is behoefte aan een meer praktijk- en actiegerichte aanpak, die faciliteert dat ideeën en voornemens daadwerkelijk een weg naar de dagelijkse praktijk vinden (strandbeheer/ publieksbeïnvloeding);
- 2 meer kennisdeling en inspiratiebijeenkomsten. De georganiseerde bijeenkomsten zijn volgens vele van de deelnemers zeer waardevol geweest voor het ontsluiten kennis. Deze functie wordt zo mogelijk verder versterkt. Er is zeker behoefte aan een platform waar kennis (vragen en antwoorden) bij elkaar komen. Dit is een belangrijke overweging om tijd te investeren in de samenwerking;
- 3 vanuit verschillende partijen wordt het bijpassen van budget door het Rijk als randvoorwaarde voor het succesvol organiseren van kennisdeling, monitoring en aanjagen van innovatie benoemd. Dit ter aanvulling op de eigen bijdrage van de organisaties aan afvalbeheer en bedoeld als smeermiddel. Gelet op de huidige discussies over de financiering, is er behoefte aan een helder afsprakenkader voor de inzet van het budget voor samen te bepalen cruciale elementen in de aanpak.

Thema's waarop men door wil met de samenwerking:

Veel van de gesprekspartners hebben een aardig omljnd idee over (bestaande en nieuwe) onderwerpen waarop een toekomstige (vorm van) samenwerking kan doorpakken. Genoemd zijn.

Green Deal Visserij:

- 1 Preventie via de lijn onder andere publiekscampagnes en educatie;
- 2 Werkinstructie afgedankt vispluis en ontwikkelen alternatief;
- 3 Scheepsdesign: voorziening voor afval op schip;
- 4 Implementatie internationale regelgeving (i.c. Single-use plastics en nieuwe richtlijn Havenontvangstvoorzieningen en opname hierin van Fishing for Litter);
- 5 Het betrekken van alle havens en inzamelaars.

Green Deal Scheepsafvalketen:

- 1 preventie via het op elkaar afstemmen van planningen van bevoorrading en afvalinzameling;
- 2 incentives voor scheiden schoon plastic aan boord van schepen (bijvoorbeeld verleggen prikkel naar beloning bemanning);
- 3 met water vermengde ladingrestanten;

- 4 continueren van de cursus marine awareness;
- 5 implementatie van nieuwe internationale richtlijnen (i.c. Havenontvangstvoorzieningen).

Green Deal Schone Stranden:

- 1 vergroten bewustzijn door onder andere organiseren vrijwilligersinitiatieven langs de kust;
- 2 kennisdeling faciliteren tijdens bijvoorbeeld beheerdersdagen en Schoonste strandverkiezing;
- 3 peukvrije stranden en minder single use items;
- 4 implementatie van internationale regelgeving (i.c. Single-use plastics).

CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

5.1 Conclusies

In deze paragraaf formuleren we de conclusies voor de gestelde hoofdvragen voor de evaluatie. Op basis van voorgaande hoofdstukken kunnen successievelijk de volgende conclusies worden getrokken:

Over de mate waarin de beoogde doelen van de Green Deal worden bereikt

Als het gaat om de effectiviteit concluderen wij dat de Green Deals bijdragen aan de vermindering van zwerfafval op de Nederlandse stranden en in de Noordzee, maar tegelijkertijd dat harde gegevens om deze conclusie te onderbouwen ontbreken. De beschikbare monitoringdata wijzen op een dalende trend in het aantal aangetroffen items op het strand bij tellingen. Partijen uit het veld bevestigen dit. Op de OSPAR-stranden kan 'slechts' voor een beperkt aantal items een significante dalende trend worden geconstateerd (onder andere voor netten en touwen). Dat op OSPAR-stranden nog niet voor alle items een statistisch significante daling wordt geconstateerd, is er mogelijk een gevolg van dat plastic langdurig in het milieu verblijft (en het effect van maatregelen derhalve vertraagt zichtbaar word) of van het tot Nederland beperkte bereik van de maatregelen. Uit de monitoringdata wordt overigens niet duidelijk of er minder afval op het strand wordt achtergelaten of dat er ook beter en vaker wordt opgeruimd, vooral door vrijwillige opruimacties.¹

Veel van de gestelde doelen in de Green Deals zijn of lijken te worden gehaald. Deels doordat de ambities vooraf misschien niet heel scherp waren geformuleerd. Maar zeker ook door een geslaagde uitvoering van de acties. Dat de doelen worden gehaald is niet volledig toe te schrijven aan de Green Deal; in algemene zin is de aandacht voor duurzaam handelen bij consumenten en ondernemers groter geworden. Hieronder is voor elke Green Deal de conclusie met betrekking tot doelbereik weergegeven:

- 1 de doelen voor de Green Deal Visserij lijken grotendeels binnen de looptijd te worden gehaald. Vanuit onze ogen gezien is er veel gebeurd binnen de huidige looptijd. Misschien dat de doelen niet volledig worden gehaald, maar in gezamenlijkheid zijn belangrijke stappen gezet. Alleen voor het doel 'In 2020 in alle Nederlandse visserijhavens gescheiden inzameling faciliteren' is sprake van enige achterstand;
- 2 voor de Green Deal Scheepsafvalketen komen de resultaten zeer dicht in de buurt van hetgeen werd beoogd. In Rotterdam en Amsterdam levert respectievelijk 74 % en 67 % van alle schepen plastic gescheiden aan (ten opzichte van een doel van 50 % van alle schepen en 75 % van KVN-schepen). Het doel om schoon plastic 100 % te recyclen wordt zowel in Rotterdam als in Amsterdam gehaald, waarbij het aandeel schoon plastic in gescheiden aangeleverd plastic zeer beperkt is gebleken (4 à 5 %);
- 3 de doelen voor de Green Deal Schone Stranden waren over het algemeen niet SMART geformuleerd, waardoor het lastig is te bepalen of ze gehaald zijn of worden. De monitoringdata wijzen op dat de Nederlandse Noordzeestranden inderdaad schoner zijn geworden, maar het is niet goed duidelijk of dit komt doordat er minder afval wordt achtergelaten op het strand en in zee of doordat het afval beter wordt opgeruimd. Het doel met betrekking tot samenwerking is wel SMART geformuleerd. Het aantal deelnemers is jaarlijks gestegen, maar er is ruimte voor verdere uitbreiding van het aantal deelnemers (waaronder Nederlandse kustgemeenten).

¹ De invloed van steeds meer opruimacties op monitoring wordt momenteel onderzocht door de OSPAR werkgroep voor Marine Litter.

Over de voortgang van activiteiten

Uit de jaarverslagen, gesprekken en enquête blijkt dat de voortgang van activiteiten goed is. Een groot deel van de activiteiten is inmiddels afgerond. Een aandachtspunt dat terugkomt voor alle 3 de Green Deals is dat de betrokkenheid van partijen sterk verschilt. Een kleine groep lijkt veel initiatief te nemen, niet alle partijen die hebben getekend tonen zich even betrokken. Het zou goed zijn als partijen meer geprikkeld zouden worden een (pro)actieve houding aan te nemen. De Green Deal is voor veel partijen wel het duwtje in de rug geweest om met het onderwerp zwerfafval aan de slag te gaan en zich, zij het op vrijwillige basis, hieraan te committeren.

De bijdrage van de Green Deals aan de uitvoering van acties en maatregelen is wisselend: het beeld (over)heerst dat acties zonder de Green Deal ook wel waren uitgevoerd, maar tegelijkertijd heeft de Green Deal door het bij elkaar brengen van (belangen van) partijen in een netwerk zeker ook een katalyserende werking gehad en geleid tot nieuwe initiatieven. Geconcludeerd wordt dan ook dat de Green Deal wel degelijk bijdraagt aan de uitvoering van acties. De Green Deal is net dat stokje achter de deur, waardoor initiatieven juist net wel, sneller of met meer impact van de grond zijn gekomen.

Ook wordt geconcludeerd dat acties van de Green Deal bijdragen aan het behalen van de doelen, maar zou dit meer gemonitord moeten worden om acties waar nodig aan te passen of aan te vullen zodat de effectiviteit is vast te stellen en optimalisatie mogelijk wordt. Tegelijkertijd kunnen meer concrete voortgangsrapportages de motivatie om acties uit te voeren vergroten, omdat partijen als het ware 'beloond' worden voor hun inspanning.

De Green Deal specifieke conclusies met betrekking tot de voortgang van activiteiten volgen hieronder:

- 1 uit de Green Deal Visserij zijn vrijwel alle acties uitgevoerd of in uitvoering. Daarbij komt naar voren dat sommige acties continue aandacht vereisen, bijvoorbeeld het vergroten van afvalbewustzijn onder vissers, omdat het risico op terugval reëel is. Dit heeft daadwerkelijk plaatsgevonden in een periode dat er tijdelijk verminderde aandacht vanuit de Green Deal was;
- 2 de partijen in de Green Deal Scheepsafvalketen geven aan dat het laaghangende fruit ondertussen geplukt is; de relatief gemakkelijke acties zijn snel na ondertekening succesvol uitgevoerd. Echter zijn de lastigere activiteiten, zoals het afstemmen van afvalinzameling op bevoorrading, minder succesvol. Dit heeft er ook voor gezorgd dat de aandacht voor de Green Deal in de loop van de tijd is afgenomen, doordat de energie uit de samenwerking verdween;
- 3 voor Schone Stranden zijn acties goed opgepakt. Beheer en kennisdeling worden goed uitgevoerd; initiatieven zoals peukenbakjes en jutpalen worden gedeeld en strandbeheerders gaan langs bij de winnaar van de Schoonste Strandenverkiezing om tips en ideeën op te halen. Wat nog verbeterd kan worden is stimulering van goed afvalgedrag bij strandbezoekers. Dit gebeurt nu met name bij strandopgangen en door afvalfaciliteiten, maar kan nog uitgebreid worden naar bijvoorbeeld bewustwordingscampagnes in het openbaar vervoer of op campings.

Over de toegevoegde waarde van de samenwerking

Veruit de grootste toegevoegde waarde van de Green Deals zit in de netwerkfunctie. Partijen die voorheen niet met elkaar in contact waren met een belang bij de aanpak van zwerfafval, zijn onder de paraplu van de Green Deal nu wel met elkaar in gesprek en werken aan een gezamenlijk doel. Of daar waar al in netwerkverband op het onderwerp werd samengewerkt, is het netwerk verbreed en de aanpak versterkt. Gerelateerd hieraan is ook kennisdeling een belangrijk pluspunt van de Green Deals. Best practices, ideeën en kennis worden regelmatig gedeeld op de gezamenlijke overleggen en themadagen.

Ook de centrale coördinatie vanuit de Green Deals is belangrijk geweest voor het succes. Een 'level playing field' is belangrijk voor deelnemende partijen en wordt door de Green Deal gewaarborgd. Daarnaast is afstemming van processen in bijvoorbeeld havens van belang om afvalbeheer zo soepel mogelijk te laten verlopen. De deals hebben hier sterk aan bijgedragen. Doordat zwerfafval een multi-actor probleem is overstijgen activiteiten de schaal van de individuele partners. De Green Deal heeft juist hierin meerwaarde dat deze een basis legt om gezamenlijk als groep cruciale elementen in stand te kunnen (blijven) houden.

De aanjaagrol van het Rijk is belangrijk. Ook bij het beschikbaar stellen van (beperkt) budget voor innovatieve pilots om voornamelijk niveau initiatieven van de grond te brengen. Daarbij hoort wel een goede

set van gedragen spelregels over de inzet van deze middelen om onnodig versturende discussies over de inzet van deze middelen zoals die nu soms plaatsvonden te voorkomen. Het pilot budget zelf werkt zeker als stimulans, getuige het aantal goede voorbeelden van projecten dat juist door bijdrage vanuit de Green Deal kon worden opgestart.

Tot slot heeft de Green Deal vanwege de publicitaire waarde een belangrijke meerwaarde bij het verkrijgen van intern draagvlak voor inzet van capaciteit en middelen en activiteiten op het thema afvalmanagement. Veel organisaties voeren al jaren een actief duurzaamheidsbeleid, in welke traditie de Green Deal naadloos past. De Green Deal creëert een platform waar organisaties hun duurzaamheidsambities kunnen uitdragen en draagt langs deze weg bij aan intern (politiek/bestuurlijk) draagvlak.

Over hoe men naar de toekomst kijkt

Met het oog op de toekomst zijn deelnemende organisaties aan de Deals Visserij en Schone Stranden unaniem voorstander van het voorzetten van (een vorm van) samenwerking na 2020. Men ervaart dat het werk nog niet af is. Ofschoon de monitoringdata vooruitgang laten zien, is het probleem nog niet opgelost en alleen bij blijvende aandacht beheersbaar. Vanwege de gedeelde probleemstelling van een schone zee is er behoefte aan een bovenlokaal/-regionaal samenwerkingsverband om cruciale elementen in de aanpak ter beperking en voorkoming van zwerfafval in stand te kunnen blijven houden. Een reëel risico bij niets doen is dat er terugval optreedt, doordat juist belangrijke zaken als kennisdeling en monitoring die bijdragen aan bewustwording als eerste dreigen weg te vallen.

Voor de Deal Scheepsafvalketen ligt de conclusie anders. Hier spelen 2 zaken. In de eerste plaats is er twijfel over het nut van het vastleggen van afspraken over ambities en acties in een Green Deal - zonder daarbij het nut van de samenwerking en overleg ter discussie te stellen - erop gelet dat het laaghangende fruit is geplukt en de toegenomen aandacht voor afval en afvalscheiding in het IMO actieplan marien plastic zwerfval van schepen en de nieuwe EU Richtlijn 2019/883 over Havenontvangstvoorzieningen. Anderzijds ontbreekt op dit moment de wil om door te gaan door verschillen in de mate waarin partijen betrokkenheid tonen bij de Deal.

Men wil de samenwerking niet vanzelfsprekend op dezelfde manier voortzetten. Partijen zijn vrij duidelijk in welke aanvullende voorwaarden zij hieraan verbinden. Er is tegelijkertijd nog steeds een groot aantal onderwerpen waarop men de samenwerking zou willen continueren. De in het verleden ingeslagen weg is daarbij niet perse de beste manier om stappen voorwaarts te zetten met het terugdringen van zwerfafval. Rode draad in de evaluatie is de wens bij partijen voor een flexibele organisatiestructuur en financiering die ruimte toelaat voor ad hoc inrichting van samenwerkingen tussen netwerkpartners rondom specifieke thema's of regio's. Een vorm van samenwerking waarbij sprake is van minder (algemeen) overleg en een meer op praktijk- en actiegerichte aanpak rondom onderwerpen die buiten de scope van bestaande wet- en regelgeving liggen en win-win situaties opleveren voor partijen.

5.1 Aanbevelingen

Naar aanleiding van de bevindingen komen we tot de volgende aanbevelingen.

Uit de evaluatie blijkt dat een meerderheid van de deelnemers de samenwerking wenst te continueren. Met name voor de clusters visserij en stranden wordt belang gehecht aan het in de toekomst doorzetten van succesvolle elementen, die de basis voor de verbeteringen vormden, om terugval te voorkomen.

De aanbeveling hieruit is de komende tijd met de belangrijkste partners te verkennen hoe een dergelijke samenwerking eruit kan komen zien, waarbij de breed uitgedragen wens voor een meer actie- en praktijkgerichte organisatievorm als einddoel kan worden gesteld. Bespreek aan de hand van de potentiële meerwaarde van samenwerking die uit de evaluatie komt op welke thema's en in welke vorm kansen liggen om samen op te (blijven) trekken. Werk een aantal ideeën over hoe de samenwerking eruit kan komen te zien in kleiner comité verder uit en toets vervolgens het (ook bestuurlijk) draagvlak. Zorg daarbij voor een onafhankelijke procesbegeleider om uiteenlopende belangen en standpunten te stroomlijnen.

Zorg, op het moment dat de afspraken vorm krijgen, in een vertaling ervan naar meetbare doelen en werk uit hoe voorgenomen acties hieraan bijdragen. Stel een monitoring- en evaluatieplan op aan de hand waarvan periodiek de voortgang op doelbereik en activiteitsniveau kan worden vastgesteld. Integreer hierin de bestaande monitoring en deel de resultaten periodiek met direct betrokkenen, zodat een gedeeld beeld is van de voortgang die wordt geboekt. Voeg hieraan toe informatie over de ontwikkeling van de totale hoeveelheid afval, zodat dalende trends in aangetroffen items beter kunnen worden geduid.

Daarnaast kan een dashboard met de voortgang van maatregelen en de bijdrage van partijen helpen om inzet van partijen te stimuleren.

Zorg dat bij het eventueel beschikbaar stellen van budget er vooraf duidelijke afspraken zijn over de inzet ervan (wie betaalt, besluit over de toekenning, op basis van welke criteria).

Ga zolang als nodig, om te komen tot besluit over de samenwerking, door op de ingeslagen weg. Houd het netwerk en het contact met de huidige partners in stand.

Voor de Green Deal Scheepsafvalketen kan door het relatief beperkte aantal partijen en verankering van de aanpak in internationale richtlijnen een meer flexibele en vrijblijvende vorm van samenwerking overwogen worden rondom specifieke thema's en/of regio's.

REFERENTIES

ANWB, Stand Nederland (diverse jaren), Beeldmetingen op toeristische stranden in het kader van de Schoonste Strandverkiezingen.

Boonstra, M. (2019, 26 juni). Evaluatie verkorte OSPAR metingen [PowerPoint presentatie]. Utrecht, The Netherlands: North Sea Foundation.

Boonstra, M., & Hougee, M. (2019). OSPAR Beach Litter Monitoring In the Netherlands 2013-2018. Annual Report. Utrecht, The Netherlands: North Sea Foundation.

Hougee, M. (2016, 2017, 2018, 2019). Ontwikkeling en uitvoering van een monitoringmethodiek om de effecten van de Green Deal Schone Stranden op de hoeveelheid zwerfafval op het strand te bepalen. In samenwerking met Stichting De Noordzee en Stichting en Nederland Schoon.

Visserijnieuws (2019, 7 september). Duurzaam alternatief voor vispluis. Kraak ziet voordelen jakleer. Visserijnieuws. Verkregen via: <https://www.visserijnieuws.nl/nieuws/kraak-ziet-voordelen-jakleer>

Wienhoven, M. & Verheijen, J. (2014). MKBA maatregelen Green Deals zwerfvuil. Rotterdam: Ecorys. Verkregen via: https://www.noordzeeloket.nl/publish/pages/123305/mkba_maatregelen_green_deals_zwerfvuil_-_eindrapport_4548.pdf.

Wienhoven, M. & Van de Velde, I. (2012). Schoonmaakkosten KRM: Ecorys.

Wing (2013). 'Verbeteren afvalafgifte in visserijhavens MKBA-KRM'. Maatregelen die aan boord van vissersschepen en in de havens genomen kunnen worden ter vermindering van afval in zee.

RWS (2013), Monitoring van zwerfvuil op de Nederlandse stranden 2005-2010.

Bijlage(n)

BIJLAGE: GESPREKSPERSONEN

Addie Weenk (bcie)	RWS
Andrea van Santen	Port of Den Helder
Andries Koornstra	Gemeente Harlingen
Annemieke Korf	Voorzitter Green Deal Visserij
Coen Peelen (bcie)	Ministerie van IenW
Dennis de Leeuw	Gemeente Katwijk
Erik van Dijk	KMVK
Geert Jan Reinders	Groningen Seaport
Henk Klein-Teeselink	Nederland Schoon
Jan Joris Midavaine (bcie)	KIMO
Joël Eichler	Gemeente Goerree Overflakkee
Kenny Baas	Bek en Verburg
Lars Hopman	KIMO
Ewoud Kuin (bcie)	RWS
Lex Oosterbaan (bcie)	RWS
Mareike Erfeling (bcie)	RWS
Marijke Boonstra	Stichting De Noordzee
Marjan Poortinga (bcie)	RWS
Mike Mannaart (bcie)	KIMO
Nick Lurkin	KVNR
Noortje Schrauwen	Grondstofjutters
Pim Visser	VisNed
Ron van Gelder	Havenbedrijf Rotterdam
Stephan van der Stee	Strand Nederland
Suzanne Klaassen	Stichting Juttersgeluk
Tim Prins	NVVS

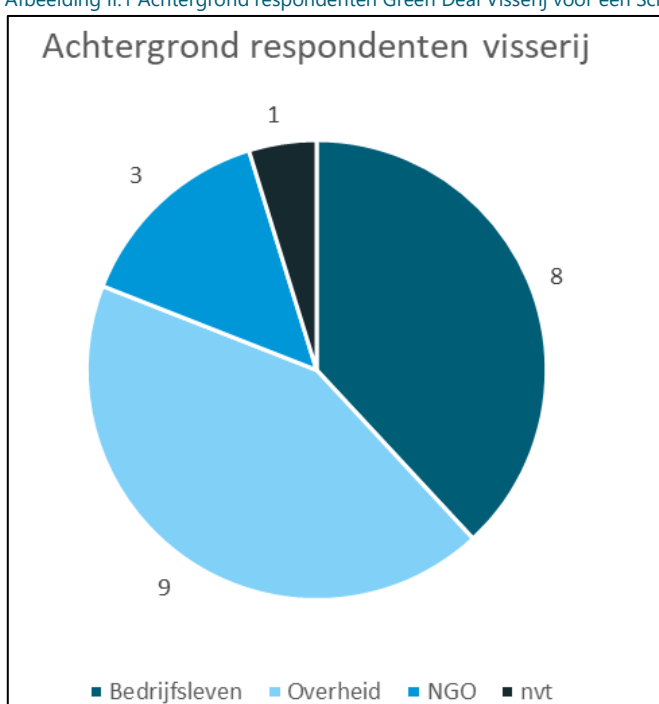

BIJLAGE: ACHTERGROND RESPONDENTEN ENQUETE

Green Deal Visserij voor een Schone Zee

De enquête over de Green Deal Visserij voor een Schone zee is 21 keer ingevuld. Afbeelding II.1 geeft weer door welk type organisaties de enquête is ingevuld.

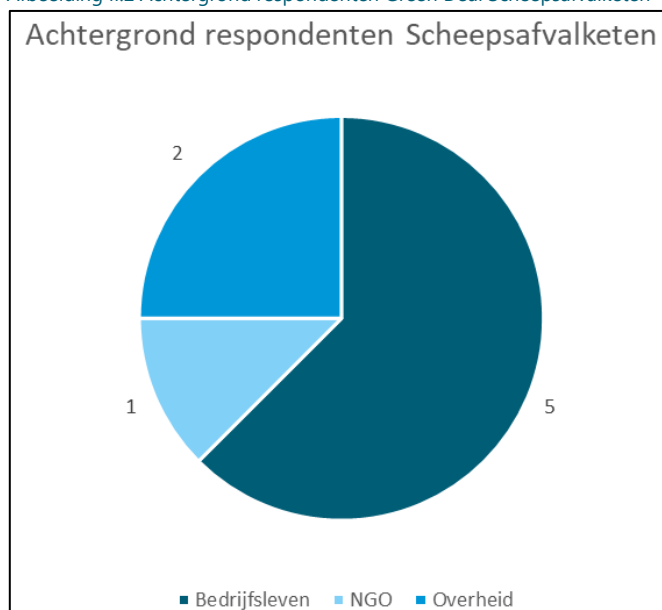
Afbeelding II.1 Achtergrond respondenten Green Deal Visserij voor een Schone Zee

Green Deal Scheepsafvalketen

De enquête over de Green Deal Scheepsafvalketen is 8 keer ingevuld. Afbeelding II.2 geeft weer door welk type organisaties de enquête is ingevuld.

Afbeelding II.2 Achtergrond respondenten Green Deal Scheepsafvalketen

Green Deal Schone Stranden

De enquête over de Green Deal Schone Stranden is 22 keer ingevuld. Afbeelding II.3 geeft weer door welk type organisaties de enquête is ingevuld.

Afbeelding II.3 Achtergrond respondenten Green Deal Schone Stranden

